

Hoe ervaren studenten verbondenheid met hun opleiding en studiedruk?

Inzichten uit de Nationale Studenten Enquête (NSE)

Hoe ervaren studenten verbondenheid met hun opleiding en studiedruk? - Inzichten uit de Nationale Studenten Enquête (NSE)

Janneke Lommertzen en Anne Groot
Mei 2026

© 2026 ResearchNed Nijmegen

Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	1
2.	Theoretisch kader	3
2.1	Aspecten van studenttevredenheid in de NSE	3
2.1.1	<i>Studiedruk</i>	4
2.1.2	<i>Ervaren verbondenheid met de opleiding</i>	6
3.	Beschrijving variabelen.....	12
3.1	Ervaren verbondenheid met de opleiding	12
3.1.1	<i>Schaalconstructie ervaren verbondenheid – exploratieve factoranalyse.....</i>	12
3.1.2	<i>Beschrijvende resultaten ervaren verbondenheid.....</i>	15
3.2	Studiedruk.....	17
3.3	Algemene tevredenheid	19
4.	Analyses en resultaten	22
4.1	Ervaren verbondenheid	22
4.1.1	<i>Correlaties ervaren verbondenheid</i>	22
4.1.2	<i>Regressieanalyse ervaren verbondenheid.....</i>	24
4.1.3	<i>Samenvatting analyses ervaren verbondenheid</i>	27
4.2	Studiedruk.....	28
4.2.1	<i>Correlaties studiedruk</i>	28
4.2.2	<i>Regressieanalyse studiedruk</i>	30
4.2.3	<i>Samenvatting analyses studiedruk.....</i>	32
4.3	Algemene tevredenheid	33
4.3.1	<i>Correlaties algemene tevredenheid</i>	33
4.3.2	<i>Regressieanalyse algemene tevredenheid</i>	36
4.3.3	<i>Samenvatting analyses algemene tevredenheid.....</i>	38
5.	Samenvatting en conclusies.....	40
6.	Bijlage 1: Overzicht van tabellen en figuren.....	45
7.	Bijlage 2: Achtergrondvariabelen uit instellingsbestanden.....	47
8.	Bijlage 3: Correlaties NSE-vragen	49
8.1	Correlaties ervaren verbondenheid.....	49
8.2	Correlaties studiedruk	51
8.3	Correlaties met algemene tevredenheid.....	53
9.	Bijlage 4: Overzicht van opleidingen Sectoroverstijgend.....	55

1. Inleiding

ResearchNed heeft in opdracht van het LCSK in kaart gebracht hoe studenten de studiedruk ervaren en hoe zij aspecten zoals sfeer, veiligheid, ondersteuning en contact met docenten beoordelen. Het onderzoek is gebaseerd op de trenddata van de resultaten van de Nationale Studenten Enquête (NSE) van de afgelopen vijf jaar (2021-2025). Hiervoor heeft ResearchNed statistische analyses gedaan naar de relatie tussen studiedruk, de algemene tevredenheid van ho-studenten en de verbondenheid die studenten ervaren met hun opleiding.

De NSE wordt jaarlijks door het Landelijk Centrum Studiekeuze (LCSK) georganiseerd in opdracht van het Ministerie van OCW. Dit hoort bij de wettelijke taken van LCSK: 'objectieve, betrouwbare en vergelijkbare studiekeuze-informatie voor opleidingen in het hoger onderwijs te verzamelen en kosteloos te verspreiden en het doen van onderzoek naar studenttevredenheid en -betrokkenheid'.¹ De NSE is één van de manieren waarop LCSK informatie verzamelt. Alle studenten aan een Nederlandse hbo of wo-opleiding ontvangen jaarlijks in januari een uitnodiging om aan de NSE mee te doen en de vragenlijst in te vullen. De vragenlijst sloot in 2025 op 9 maart.

Dit onderzoek is uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de relatie tussen studiedruk en studenttevredenheid, en ook om te verkennen of het mogelijk is om op basis van de NSE een construct te ontwikkelen dat verdiepend inzicht kan bieden in de ervaren verbondenheid van studenten met hun opleiding of instelling, een actueel maatschappelijk thema.

De doelstellingen voor dit onderzoek zijn door LCSK als volgt geformuleerd:

1. "Onderzoeken of de NSE inzicht kan geven in het gevoel van verbondenheid van studenten met de opleiding";
2. "De invloed van een te hoge studiedruk en de gevolgen hiervan op de tevredenheid van studenten over hun instelling en opleiding onderzoeken".

Studiedruk en het gevoel van verbondenheid dat studenten hebben bij hun opleiding zijn actuele thema's in het Nederlandse hoger onderwijs. Zo beschrijft het Landelijk Kader Studentenwelzijn 2023-2030 dat je veilig, thuis en verbonden voelen met de opleiding voorwaarden zijn voor zowel het welzijn van studenten als leren.²

¹ Art. 7.15a Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

² Het Landelijk Kader Studentenwelzijn is in 2023 opgesteld door Expertise centrum inclusief onderwijs (ECIO) in samenwerking met het Ministerie van OCW samen met de koepels UNL en VH en studentenorganisaties ISO en LSVb. Zie: Wegen, J. van der, Koning, A. de (2023). Landelijk Kader Studentenwelzijn 2023-2030. Expertisecentrum Inclusief Onderwijs ism. Ministerie OCW, UNL, VH, ISO, LSVb, studenten, hogescholen en universiteiten.

Dit onderzoek draagt bij aan de wettelijke taak van LSCK onderzoek doen naar studenttevredenheid en -betrokkenheid. Daarnaast laat het zien dat het mogelijk is om op basis van bestaande vragen uit de NSE een construct 'ervaren verbondenheid' te ontwikkelen dat kan bijdragen aan maatschappelijke discussies over actuele thema's.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we ten eerste het theoretisch kader. In de daaropvolgende hoofdstukken laten we de resultaten van de NSE zien. Allereerst beschrijven we de variabelen studiedruk, algemene tevredenheid en de constructie van de nieuwe variabele 'ervaren verbondenheid' in hoofdstuk 3. Vervolgens beschrijven we de analyse en resultaten in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 komen we ten slotte tot conclusies.

2. Theoretisch kader

De doelstellingen van dit onderzoek hebben betrekking op drie thema's, die in onderstaande paragrafen verder worden toegelicht:

- tevredenheid van studenten over hun opleiding;
- invloed van studiedruk;
- invloed van ervaren verbondenheid met de opleiding.

2.1 Aspecten van studenttevredenheid in de NSE

Hoe tevreden studenten zijn met hun opleiding kan van veel verschillende factoren afhangen, zoals de inhoud van de stof, de sfeer op de opleiding, organisatorische aspecten et cetera. In de NSE wordt studenten gevraagd om van veel verschillende aspecten van de opleiding aan te geven hoe tevreden zij ermee zijn. Hierbij moet worden opgemerkt dat de meeste vragen ingaan op de opleiding en slechts enkele expliciet over de instelling.

De algemene tevredenheid van studenten over hun opleiding kan worden afgeleid van Q1 uit de NSE "Hoe tevreden ben jij met je opleiding in het algemeen?" [zeer ontevreden – zeer tevreden]. Ook zegt eventueel Q4: "Op basis van mijn ervaringen tot nu toe zou ik opnieuw voor deze opleiding kiezen" iets over de algemene tevredenheid over de opleiding. Daarnaast bevatten vragenblokken Q2 en Q3 verschillende tevredenheidsvragen over deelaspecten van de opleiding:

Q2 Hoe tevreden ben je over de volgende aspecten van je opleiding?

- de inhoud van de opleiding;
- de verworven algemene vaardigheden binnen je opleiding;
- de voorbereiding op de beroepsloopbaan (alleen vt);
- de aansluiting op de beroepspraktijk (alleen dt/du);
- de docenten van de opleiding;
- de informatie vanuit je opleiding;
- de studiefaciliteiten van je opleiding;
- toetsing en beoordeling;
- de studeerbaarheid van je opleiding;
- de sfeer op je opleiding.

Q3 Hoe tevreden ben je over het volgende aspect van je opleiding?

- de studiebegeleiding.

Naast bovenstaande 'Algemene tevredenheidsvragen' (Q1 t/m Q4) bevat de NSE kernvragenlijst vragen over verschillende facetten van het hoger onderwijs. Op basis van deze vragen zijn themascores ontwikkeld, waarin meerdere vragen over een bepaald thema die inhoudelijke en/of statistische samenhang vertonen zijn samengevoegd. De kernvragenlijst bevat zes themascores: Inhoud en opzet van het onderwijs; Aansluiting beroepspraktijk; Docenten aan de opleiding; Studiebegeleiding; Toetsing en beoordeling en Betrokkenheid en contact. Deze thema's overlappen enigszins met onderwerpen uit de algemene tevredenheidsvragen en zullen daar in veel gevallen ook sterk mee samenhangen.

Een belangrijk verschil tussen de 'Algemene tevredenheidsvragen' en de themascores is, dat bij het interpreteren van de themascores (bijvoorbeeld Themascoring Docenten) aan de onderliggende vragen kan worden afgeleid welke aspecten (vragen) ervoor zorgen dat een themascore hoog of laag is, terwijl dat bij de 'Algemene tevredenheidsvragen' niet te herleiden is. Een ander verschil is dat een student bij het beantwoorden van een Algemene tevredenheidsvraag (bv. 'Hoe tevreden ben je over de docenten in het algemeen?') zélf een weging maakt van het totaal van alle verschillende kenmerken van de docenten die voor deze student van belang zijn, vóórdat de vraag wordt beantwoord. Bij de Themascoring Docenten tellen de acht kenmerken waar in dit thema vragen over zijn gesteld even zwaar mee, ongeacht de relevantie van elk kenmerk voor de betreffende student.

Samenvattend bevat de NSE informatie over de tevredenheid en ervaringen van studenten op drie niveaus:

1. de algemene tevredenheid;
2. de algemene tevredenheid per onderwerp;
3. de themascores met de onderliggende detail-vragen.

Voor dit onderzoek zullen we primair ingaan op de samenhang tussen studiedruk, ervaren verbondenheid met de opleiding en de algemene tevredenheid met de opleiding. De algemene tevredenheid per onderwerp, themascores en individuele vragen worden opgenomen in de correlatieanalyses.

2.1.1 Studiedruk

Uit de NSE 2025 bleek dat een derde (33%) van de studenten de studiedruk (veel) te hoog vindt. Dit aandeel is in de afgelopen jaren iets afgenomen (zie ook hoofdstuk 3.2 voor trends). Van alle respondenten in de NSE 2025, vond 58 procent de studiedruk 'precies goed'; acht procent noemde de studiedruk daarentegen (veel) te laag.³

³ Percentages berekend op basis van gewogen aantallen. Er is gewogen op de combinatie van BrinActueel * CrohoActueel * BrinVolgNummerActueel, zie: <https://lcsk.nl/nse/resultaten/verantwoording/>. De verantwoording van de NSE 2025 was nog niet beschikbaar tijdens publicatie van dit onderzoek, maar de gehanteerde aanpak is hetzelfde.

Bij de literatuurstudie naar studiedruk onder studenten bleek dat er naast het begrip 'studiedruk' ook andere, verwante termen worden gehanteerd, zoals prestatiedruk en studiestress. Al langere tijd is er aandacht voor stress en prestatiedruk bij studenten in het hoger onderwijs.⁴ Stress wordt gezien als een staat van mentale spanning of zorgen die wordt veroorzaakt door een moeilijke situatie. Studiestress is de spanning die ontstaat door school- of studie-gerelateerde zaken. Stress hoeft niet ongezond te zijn, maar kan problematisch worden als iemands draaglast groter is dan zijn of haar draagkracht. Ook als er geen balans is tussen stress en herstel, is stress ongezond.⁵ Prestatiedruk is de druk die mensen voelen om te voldoen aan bepaalde verwachtingen of standaarden vanuit van de maatschappij, jezelf, studie, werk, ouders of een combinatie van meerdere factoren. Prestatiedruk kan ervoor zorgen dat studenten gaan twijfelen aan hun vermogen om aan al deze verwachtingen te voldoen. Stress, studiedruk en prestatiedruk zijn verwante concepten die samenhangen. Zo geven studenten aan dat stress samenhangt met, en voortkomt uit, prestatiedruk, maar ook een gevolg is van externe factoren die niet direct te maken hebben met (het presteren op) de opleiding.

Uit de Monitor Mentale Gezondheid en Middelengebruik (2023)⁶ is gebleken dat veel studenten een hoge mate van stress en prestatiedruk ervaren. Zo geeft 44 procent van de bevroegde studenten aan vaak het gevoel te hebben onder druk te staan om aan de eigen verwachtingen en/of aan die van anderen te voldoen. De prestatiedruk komt vaker vanuit een student zelf (35%) dan vanuit anderen (23%) en concentreert zich vaak rondom belangrijke momenten in de opleiding, zoals tentamenperiodes, deadlines van opdrachten en de afstudeerfase (scriptie).

Er zijn drie niveaus waaruit prestatiedruk en stress voortkomen: de individuele student, het onderwijs en de maatschappij. Enkele van de belangrijkste oorzaken van prestatiedruk zijn de te hoge verwachtingen door de school en de naaste omgeving van de student. Andere oorzaken van prestatiedruk zijn ook het sociale leven van de studenten, de druk vanuit de sociale media en gezinsdruk. Studenten zijn vaak in competitie met zichzelf en met anderen. Studenten hebben het gevoel dat ze altijd moeten excelleren, aanstaan en dat er nauwelijks tijd is voor reflectie of pauze. Zij hebben meer ruimte voor ontwikkeling nodig, wat haaks staat op het hoge tempo en de ervaren veeleisendheid van de huidige samenleving.⁷ Bovendien ervaren studenten weinig begrip voor hun prestatiedruk en stress. De vele negatieve berichtgeving over prestatiedruk en stress dragen bij aan de problematisering van het ervaren van prestatiedruk en stress. Dit in combinatie met de boodschap dat het leven 'maakbaar' is en je verantwoordelijk bent voor je eigen prestaties en geluk, kan het gevoel van falen versterken als je niet goed in je vel zit. Studenten ervaren hierbij een gebrek aan maatschappelijke steun en faciliteiten om aan de hoge eisen te voldoen. Ook de

4 Trimbos, ECIO (2023). Handreiking prestatiedruk en stress onder studenten in het hoger onderwijs. Geraadpleegd van: <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2023/06/AF2104-Handreiking-prestatiedruk-en-stress-onder-studenten-in-het-hoger-onderwijs.pdf> op 27-03-2025.

5 Dopmeijer et al. (2023). Geraadpleegd van: Harder Better Faster Stronger? - Trimbos-instituut, op 10-02-2025.

6 Nuijen et al. (2023). Geraadpleegd van: [Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs - Trimbos-instituut](#) op 10-02-2025.

7 Dopmeijer et al. (2023). Harder Better Faster Stronger? Een onderzoek naar risicofactoren en oplossingen voor prestatiedruk en stress van studenten in het hbo en wo. Geraadpleegd van: <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2023/06/AF2084-Harder-Better-Faster-Stronger.pdf> op 27-03-2025.

afschaffing van de basisbeurs, de invoering van de ‘langstudeerboete’ en het bindend studieadvies zorgen ervoor dat veel studenten druk ervaren om direct de juiste studie te kiezen en hun studie zo snel mogelijk af te ronden.

De hoge studiedruk onder studenten in het hoger onderwijs is een zorg voor diverse onderwijsinstellingen, de Landelijke Studentenvakbond (LSVb)⁸ en het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO)⁹. Hoewel een bepaalde mate van druk en stress kan bijdragen aan goede prestaties en focus¹⁰, kan overmatige of langdurige stress nadelige effecten hebben op cognitief functioneren, en fysieke gezondheid. Studenten die lange tijd onder druk staan kunnen last krijgen van psychische klachten, zoals overmatig perfectionisme, faalangst, depressie, eenzaamheid, burn-out en slapeloosheid. Een te hoge studiedruk kan zo, als het lang aanhoudt, het studiesucces negatief beïnvloeden en leiden tot studieproblemen, studievertraging, ontevredenheid en zelfs studieuitval.^{11,12}

Niet alle studenten ervaren deze druk in dezelfde mate. Beschermende factoren om prestatiedruk en stress tegen te gaan zijn binding en sociale steun, vaardigheden (zoals studie-, mentale gezondheids- en digitale vaardigheden), normaliseren van (het gesprek over) prestatiedruk en stress, en ontspanning en een gezonde leefstijl.¹³

In de NSE is een vraag opgenomen hoe studenten de studiedruk ervaren: Q6 “Ik ervaar de studiedruk als:” [veel te laag – veel te hoog]. Deze vraag zullen we in dit onderzoek gebruiken om de studiedruk te meten.

In de flexibele schil van de NSE zijn weliswaar ook enkele vragen opgenomen die betrekking hebben op studiedruk, maar deze vragen zijn niet bruikbaar voor dit onderzoek.¹⁴

2.1.2 Ervaren verbondenheid met de opleiding

Het eerste doel van dit onderzoek was om een construct te ontwikkelen op basis van de NSE dat inzicht kan geven in de ervaren verbondenheid van studenten met hun opleiding. Dit raakt aan het in internationale literatuur beschreven begrip 'sense of belonging'. Er bestaat geen goede

8 Landelijke studentenvakbond (2017). Geraadpleegd van: [LSVb-2016-Onderzoeksrapport-mentale-gezondheid-van-studenten.pdf](#) op 04-04-2025.

9 Van Vreden & Thijssen. (2019). Geraadpleegd van: <https://www.iso.nl/wp-content/uploads/2019/01/Onderzoek-Impact-leenstelsel-op-welbevinden-studenten-Motivaction-definitief.pdf> op 04-04-2025.

10 Tiemeijer & Keizer. (2023). Geraadpleegd van: <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2023/06/AF2104-Handreiking-prestatiedruk-en-stress-onder-studenten-in-het-hoger-onderwijs.pdf>.

11 Hackney, M.E. (2023). Influence of Stress and Emotions in the Learning Process: The Example of COVID-19 on University Students: A Narrative Review. *Healthcare (Basel)*;11(12):1787. doi: [10.3390/healthcare11121787](https://doi.org/10.3390/healthcare11121787)

12 MIND.(2023). Geraadpleegd van: <https://wijzijnmind.nl/psychische-klachten/psychipedia/prestatiedruk>

13 Trimbos instituut & ECIO. (2023). Geraadpleegd van: <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2023/06/AF2104-Handreiking-prestatiedruk-en-stress-onder-studenten-in-het-hoger-onderwijs.pdf>, op 10-02-2025.

14 Data uit de flexibele schil van de NSE zijn minder geschikt voor dit onderzoek vanwege de beperkte vulling van de data. De vragen worden maar door een deel van de ho-instellingen gebruikt, en ook niet elk jaar. Daarnaast zou er per instelling toestemming gevraagd moeten worden om de data te kunnen gebruiken.

Nederlandse vertaling voor het begrip sense of belonging. Het gaat over een gevoel van verbondenheid en erbij horen¹⁵, verbinding met de opleiding, docenten en medestudenten¹⁶; met verwantschap, geaccepteerd worden, en met support.¹⁷ Ook wordt met het begrip sense of belonging vaak bedoeld dat je veilig en thuis voelt in contact met jezelf en met anderen.¹⁸ In de context van het hoger onderwijs worden deze aspecten als belangrijke voorwaarden voor zowel welzijn¹⁹, als voor goed kunnen leren (studiesucces) beschouwd.²⁰

Sense of belonging is een breed begrip dat door verschillende wetenschappers ook anders wordt uitgelegd of geoperationaliseerd. Sommigen trekken het breder dan je sociaal thuis voelen op de hogeschool of universiteit en bij de opleiding. Ook zelfbewustzijn kan onderdeel zijn van sense of belonging. Sense of belonging omvat meer aspecten dan onderdeel zijn van de NSE.

Sociale integratie is een ander facet dat gerelateerd is aan ervaren verbondenheid. De thematische review van Eurostudent VII: *'What determines students' social integration in higher education?'* (2021), beschrijft aan de hand van de Eurostudent-enquête onder studenten in het hoger onderwijs uit 26 Europese landen onderzoek naar factoren die bijdragen aan sociale integratie van studenten in het hoger onderwijs.²¹ Sociale integratie is hier geoperationaliseerd als de interacties die studenten hebben met andere studenten en docenten in het kader van hun opleiding. Op basis van de Eurostudentdata is er met behulp van multivariate analyse gekeken naar de verschillende (sociale) achtergrondvariabelen. Hieruit kwamen enkele studentengroepen naar voren die zich minder sociaal geïntegreerd voelen dan andere groepen:

- vrouwelijke studenten;
- oudere studenten (>30 jaar);
- studenten met een migratieachtergrond;
- internationale studenten;
- en studenten uit het vakgebied 'business' (ten opzichte van andere vakgebieden).

15 NRO Kennisrotonde: geraadpleegd van: <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/effect-van-de-kwaliteit-van-docent-studentrelaties-op-hbo-studenten> op 14-12-2024

16 NRO Kennisrotonde: geraadpleegd van: <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/Sense-of-belonging-van-wo-studenten> op 14-12-2024

17 Strayhorn, T.L. (2019). *College Students' Sense of belonging, A Key to Educational Success for All Students*. Second edition. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315297293>

18 Dopmeijer, J. & De Jong Weissman, J. (2021). Sense of belonging als fundament voor community-vorming in een blended leeromgeving. Essay NRO Symposium Hoger Onderwijs d.d. 15-01-2021 geraadpleegd van: <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/omgevingsfactoren-die-studentenwelzijn-beinvloeden> op 7-2-2025.

19 Landelijke rapportage Gezondheidsmonitor Jongvolwassenen 2024 (2025) geraadpleegd van: <https://ggdghor.nl/rapportagelandelijk.html> op 11-2-2025.

20 <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/omgevingsfactoren-die-studentenwelzijn-beinvloeden>

21 Muja, A., Mandl, S., Cuppen, J., Hauschildt, K. (2021). What determines student's social integration in higher education? Wijchen: Benda druk & print

Factoren die juist samenhangen met een sterkere mate van sociale integratie bleken:

- een tussenjaar;
- niet aan een universiteit studeren²²;
- eerstejaars;
- op kamers of in een ‘dorm’ wonen (ten opzichte van studenten die bij hun ouders wonen);
- studenten met een studiebeurs (ten opzichte van studenten die van eigen inkomen/middelen afhankelijk zijn).

Hierbij moet worden opgemerkt dat de data voor deze analyses zijn verzameld in, of vlak na de lockdowns als gevolg van de coronapandemie (dit verschilde per land). Dat kan de uitkomsten hebben beïnvloed.²³

De mate van verbondenheid met de opleiding die studenten ervaren draagt bij aan het leerklimaat, de studieprestaties en het welzijn.²⁴ Voor studenten betekent het dat zij ondersteuning binnen het onderwijs ervaren, dat zij zich gerespecteerd, gewaardeerd en onderdeel van een onderwijsomgeving voelen.²⁵ Er zijn een aantal factoren die de mate van ervaren verbondenheid kunnen beïnvloeden.

Allereerst wordt de invloed van de docent door veel voorgaande onderzoeken benadrukt in het begrip verbondenheid. Volgens het NKO zijn er vier aspecten die de kwaliteit van de relatie tussen studenten en docenten bepalen. Het gaat hierbij om elkaar kennen en vertrouwen, persoonlijke communicatie, ondersteuning bij het leerproces en respect en gelijkwaardigheid.²⁶ Een persoonlijke band tussen docent en student draagt aanzienlijk bij aan de academische, sociale en emotionele ontwikkeling van studenten.²⁷ Hierbij zijn docenten hun houding, gedrag en toewijding richting zowel het vak als hun studenten ontzettend belangrijk. Als docent kun je belangrijke stappen zetten richting een leerklimaat waarin studenten zich verbonden voelen met de opleiding.²⁸ Met name de informele interacties zorgen ervoor dat studenten een gevoel van erkenning en betrokkenheid ervaren, wat van invloed is op hun gevoel van verbondenheid met de opleiding.²⁹

22 De vraagstelling in de Eurostatvragenlijst wordt aangepast aan de situatie in elk land. Er is ruimte voor drie typen hoger onderwijs, waaronder ‘university’, ingedeeld naar ISCED niveaus 5 t/m 7.

23 Kilz et al. (2005). In Verbree et al. (2024). Students’ sense of belonging and authenticity in higher education. *British Educational Research Journal*. Geraadpleegd van: [Students’ sense of belonging and authenticity in higher education](#) op: 06-01-2026.

24 Trimbos & ECIO (2025). Integraal werken aan studentenwelzijn: Een kennissynthese van integrale modellen, frameworks en praktijkvoorbeelden voor studentenwelzijn in het mbo, hbo en wo; geraadpleegd van: <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2024/10/Kennissynthese-Integraal-werken-aan-studentenwelzijn.pdf> op 21-1-2025

25 NKO Kennisrotonde: geraadpleegd van: [Wat is het effect van de sense-of-belonging van docenten op de sense-of-belonging van studenten, in het hbo?](#) op 13-01-2025

26 NKO Kennisrotonde: geraadpleegd van: [Effect van de kwaliteit van docent-studentrelaties op hbo-studenten](#) op 13-01-2025

27 Poulou, M. S. (2017). Students’ emotional and behavioral difficulties: the role of teachers’ social and emotional learning and teacher-student relationships. *International Journal of Emotional Education*, 9(2), 72-89. Geraadpleegd van: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1197559.pdf> op 13-01-2025

28 Kelly-Ann Allen, Margaret L. Kern, Christopher S. Rozek, Dennis M. McInerney & George M. Slavich. (2021). Belonging: a review of conceptual issues, an integrative framework, and directions for future research, *Australian Journal of Psychology*, 73:1, 87-102, DOI: 10.1080/00049530.2021.1883409.

29 NRO Kennisrotonde: geraadpleegd van: <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/effect-van-de-kwaliteit-van-docent-studentrelaties-op-hbo-studenten> op 13-01-2025.

Verder hebben docenten ook de mogelijkheid om de sociale interactie tussen studenten onderling te stimuleren en bevorderen, bijvoorbeeld aan de hand van activerende en verbindende werkvormen. Onderlinge samenwerking tussen studenten draagt bij aan een gevoel van betrokkenheid en versterkt bovendien de banden tussen studenten.³⁰ Uit eerder onderzoek blijkt dat studenten kunnen aarzelen om een academische carrière na te streven als ze het gevoel hebben dat zij niet thuishoren binnen hun academisch vakgebied.^{31,32} Socialisatie heeft een belangrijke invloed op de manier waarop individuen zich thuis voelen. Het is een proces waarbij iemand de normen, waarden en overige kenmerken van een groep aanleert. Uiteindelijk maken individuen de aangeleerde cultuur eigen en gaan zij zich ook gedragen naar de anderen uit de groep. Dit zorgt ervoor dat het individu zichzelf als insider beschouwt en dus een hogere mate van verbondenheid ervaart. Zij hebben hierdoor een kleinere kans om uit te stromen.^{33,34} Hierbij dragen docenten ook de verantwoordelijkheid om een leeromgeving te creëren waarin studenten elkaars perspectieven en ervaringen respecteren. Op het moment dat er sprake is van een veilige en inclusieve leeromgeving, zullen studenten ook makkelijker vragen stellen, samenwerken en fouten durven te maken.³⁵ Dit is mogelijk weer van invloed op hun motivatie en academisch succes.

Naast de invloed van docenten, dragen instellingen ook een grote verantwoordelijkheid voor het creëren van een veilig en aangenaam klimaat waarin studenten zich thuis voelen. De mate waarin studenten een gevoel van verbinding ervaren, wordt mede beïnvloed door de kenmerken van de instelling.³⁶ Instellingen kunnen studenten aansporen en aanmoedigen om naar de instelling te komen en daarmee (in)formele interactie te bevorderen.³⁷ Ook heeft de instelling een rol bij zowel de sociale en academische ondersteuning van de studenten als voor de toegankelijkheid van hulpbronnen zoals mentoren. Het gevoel van verbondenheid met een instelling ontwikkelt zich bij studenten middels een psychologisch proces dat bekend staat als organisatorische identificatie. Dit verwijst naar hoe studenten zich identificeren met de instelling haar identiteit, waarden en doelstellingen. Studenten zullen zich sneller identificeren met de instelling op het moment dat de persoonlijke waarden overeenkomen met die van de instelling en diens visie.³⁸ De sfeer die er op de opleiding is, beïnvloedt in hoeverre een student zich er thuis voelt. Oftewel, de mate van

-
- 30 Universiteit van Amsterdam: geraadpleegd van: [Actief Leren: hoe creëer je betekenisvol en effectief onderwijs? - UvA Teaching and Learning Centres \(TLC\)](#) op 13-01-2025.
- 31 Austin, A. E. (2002). Preparing the next generation of faculty: Graduate school as socialization to the academic career. *The Journal of Higher Education*, 73(1), 94-122. <https://doi.org/10.1080/00221546.2002.11777132> op 14-01-2025.
- 32 Ostrove, J. M., Stewart, A. J., & Curtin, N. L. (2011). Social class and belonging: Implications for graduate students' career aspirations. *The Journal of Higher Education*, 82(6), 748-774.
- 33 Strayhorn, T. L. (2012). *College students' sense of belonging: A key to educational success for all students*. New York, NY: Routledge.
- 34 Gardner, S. K., & Barnes, B. J. (2007). Graduate student involvement: Socialization for the professional role. *Journal of College Student Development*, 48(4), 369-387. <https://doi.org/10.1353/csd.2007.0036> op 14-01-2025.
- 35 Onderwijskennis NRO. (2022). Geraadpleegd van: <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/omgevingsfactoren-die-studentenwelzijn-beïnvloeden>, op 23-01-2025.
- 36 Kassab, S., Rathan, R., Schmidt, H. & Hamdy, H. (2024). Influence of the campus environment on sociocultural engagement and satisfaction of health professions education student: role of the sense of belonging. *BMC Medical Education*, 24:1512. <https://rdcu.be/efPYf> op 31-03-2025.
- 37 NRO Kennisrotonde: geraadpleegd van: <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/Sense-of-belonging-van-wo-studenten> op 14-01-2025.
- 38 Alhamad et al. (2024). The Effect of Perceived Quality, Student Life Social Identification on Student Satisfaction with Moderator Role of Organizational Identification.

verbondenheid die een student ervaart kan samenhangen met kenmerken van de opleiding die de student volgt. Ook kunnen de behoeften van studenten en het gevoel van verbondenheid veranderen gedurende de studie. Zo zullen studenten tegen het einde van de studie vaker dan aan het begin, meer gericht zijn op professionele- en carrière doelen ná de studie. Hierdoor is mogelijk dat zij zich sterker verbonden voelen met het specifieke vakgebied van de opleiding en in mindere mate met de instelling.³⁹

Een laatste factor die mogelijk van invloed is op de mate van ervaren verbondenheid is de ruimte die studenten hebben om zelf vorm te geven aan het onderwijsprogramma. Tegenwoordig krijgen studenten steeds meer regie over hun leerproces. Steeds meer opleidingen bieden hun studenten ruimte om hun opleiding zelf in te richten; er is sprake van flexibilisering.^{40,41} Door deze flexibilisering volgen studenten vaker individuele opleidingspaden. Er bestaan tegenstrijdige opvattingen over hoe deze flexibilisering de mate van verbondenheid van studenten beïnvloedt. Enerzijds zijn er onderzoekers die de indruk hebben dat het steeds uitdagender wordt om op deze manier een gevoel van verbondenheid te ervaren. Immers hebben studenten vanwege individuele leertrajecten minder interactie met een vaste groep mensen. Dit beperkt de mogelijkheid om een langdurige relatie met medestudenten op te bouwen en vermindert zodoende de sociale cohesie. Te veel onafhankelijkheid zal het risico met zich meebrengen dat studenten zich afzonderen ten opzichte van medestudenten, docenten en hun onderwijsorganisatie. Hierdoor kan een groter gevoel van sociale isolatie ontstaan, wat zorgt voor uitstel, vertraging en soms zelfs het uitschrijven van de studie.^{42,43} Anderzijds zijn er ook onderzoekers die benadrukken dat flexibilisering van het onderwijs juist kan zorgen voor meer gevoel van verbondenheid. Doordat studenten hun eigen invulling kunnen geven aan hun studieprogramma, voelen zij zich wellicht meer betrokken bij hun studie. De autonomie die flexibilisering biedt, kan het gevoel van eigenaarschap over het leerproces vergroten en draagt daarbij ook bij aan de inzet van studenten.⁴⁴ Daarnaast maakt flexibel onderwijs het voor sommige doelgroepen (zoals werkenden, mantelzorgers, en mensen met een beperking) gemakkelijker om te studeren, wat de inclusiviteit ten goede komt. Uit ander onderzoek blijkt ook dat interculturele interactie een sterke voorspeller is van sense of belonging.⁴⁵

Ons onderzoek sluit aan bij een recent onderzoek in de Nederlandse context door Verbree et al. (2024).

-
- 39 Gardner, S. K., & Barker, M. J. (2015). Engaging graduate and professional students. In S. J. Quayle & S. R. Harper (Eds.), *Student engagement in higher education: Theoretical perspectives and practical approaches for diverse populations* (2nd ed., pp. 339-354). New York, NY: Routledge.
- 40 Noordhoff redactie. Geraadpleegd op 23-01-2025, van: [De waarheid achter de hype flexibilisering](#)
- 41 NRO onderwijskennis. Geraadpleegd op 23-01-2025, van: [Studentbehoeften in het kader van flexibilisering | Onderwijskennis](#)
- 42 Lim, J. M. (2016). Predicting successful completion using student delay indicators in undergraduate self-paced online courses. *Distance Education*, 37, 317–332. doi:10.1080/01587919.2016.1233050
- 43 Klingsieck, K. B., Fries, S., Horz, C., & Hofer, M. (2012). Procrastination in a distance university setting. *Distance Education*, 33, 295–310. doi:10.1080/01587919.2012.723165
- 44 Samadieh, H., Kareshki, H., Yazdj, S. & Hejazi, E. (2024). Motivational antecedents of students' sense of belonging to University: the role of autonomy, competence, relatedness and individual interest. ESMS 2345-5284.
- 45 Owusu-Agyeman, Y., (2021). The relationship between supportive campus environment and cultural diversity in enhancing students' sense of belonging in higher education. *Journal for Multicultural education* 15(4), 429-444. <https://doi.org/10.1108/JME-06-2021-0089>

Voor dit onderzoek is een gedetailleerde vragenlijst ontwikkeld waarin verschillende schalen zijn gebruikt voor twee concepten: sense of belonging en ruimte voor authenticiteit (*room for authenticity*). Hierin is onderzocht in welke mate verschillende groepen studenten sense of belonging en ruimte voor authenticiteit ervaren.⁴⁶ Uit dit onderzoek bleek dat mannelijke studenten zich meer comfortabel voelen in de collegezalen dan andere studenten. Terwijl studenten die tot een minderheidsgroep behoren minder ruimte voor authenticiteit en sense of belonging ervaren dan studenten die niet tot een minderheidsgroep behoren. Tot meerdere minderheidsgroepen behoren hangt samen met nog minder sense of belonging en ruimte voor authenticiteit. Daarom concludeerden zij dat het versterken van sense of belonging en ruimte voor authenticiteit vooral van belang is voor studenten die tot minderheidsgroepen behoren. Want sense of belonging en de ervaren ruimte voor authenticiteit hangen onafhankelijk van elkaar positief samen met studiesucces.

Het huidige onderzoek verschilt op een aantal punten van het onderzoek van Verbree et al. (2024). Ons onderzoek is gebaseerd op de reeds bestaande dataset van de NSE, terwijl de gebruikte data in het onderzoek van Verbree et al. doelgericht zijn verzameld om sense of belonging en authenticiteit te meten. Zij maken gebruik van afzonderlijke en uitgebreidere schalen voor sense of belonging en authenticity en nemen meer achtergrondkenmerken van studenten mee. Daar staat tegenover dat het huidige onderzoek over veel meer observaties beschikt. De NSE bevat immers oordelen van studenten van alle hogescholen en universiteiten⁴⁷ over een periode van vijf jaar, in plaats van een eenmalige peiling binnen één universiteit. In 2025 vulden 235.536 studenten de NSE in. In totaal gaat het om 1.330.394 respondenten vanaf 2021.⁴⁸ Een ander verschil is dat Verbree et al. (2024) een wetenschappelijke peer-reviewed publicatie schreven. Het huidige onderzoek is primair bedoeld voor LCSK om te verkennen of het mogelijk is om op basis van de NSE een construct te ontwikkelen dat verdiepend inzicht kan bieden in een actueel maatschappelijk thema, zoals ervaren verbondenheid met de opleiding. In hoofdstuk 3.1 wordt op basis van vragen uit de NSE een schaal voor ervaren verbondenheid geconstrueerd.

46 De gebruikte schaal voor *sense of belonging* bestond uit drie subschalen: classroom comfort; peer support en faculty understanding. De schaal voor *room for authenticity* bestond uit twee subconstructen. In totaal bestonden beide schalen uit 24 vragen.

47 Aan de NSE doen alle universiteiten en hogescholen mee die bekostigd onderwijs aanbieden mee en een aantal die onbekostigd onderwijs aanbieden. In totaal wordt circa 95% van alle studenten in het HO uitgenodigd voor ed NSE (bron: LCSK)

48 Gewogen aantallen, zie onderzoeksverantwoording NSE.

3. Beschrijving variabelen

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden maken we gebruik van de openbare NSE-data van de jaren 2021-2025, aangevuld met enkele geanonimiseerde achtergrondvariabelen uit de instellingsbestanden (zie Bijlage 2: Achtergrondvariabelen uit instellingsbestanden):

- studiejaar (eerstejaars/ouderejaars ho);
- geslacht (vrouw/man);
- woonsituatie ('thuis'/zelfstandig).

3.1 Ervaren verbondenheid met de opleiding

Het begrip “gevoel van verbondenheid met de opleiding” wordt niet direct uitgevraagd in de NSE. Daarom is het voor de analyses allereerst nodig om te bepalen hoe dit begrip kan worden geoperationaliseerd op basis van verschillende vragen in het NSE benchmarkbestand. Dit doen we in twee stappen, allereerst worden er op basis van inhoudelijke argumenten uit het theoretisch kader, vragen uit de NSE geselecteerd die (mogelijk) verband houden met ervaren verbondenheid. Vervolgens worden door middel van exploratieve factoranalyse de statistische eigenschappen en de statistische samenhang van deze vragen onderzocht om te bepalen welke vragen samen een valide schaal vormen.

Op basis van het theoretisch kader hebben we de volgende vragen uit de NSE geselecteerd die mogelijk betrekking hebben op ervaren verbondenheid:

- Q2j: de sfeer op je opleiding
 Q17c: Ik voel me veilig om mezelf te zijn op de instelling waar ik studeer
 Q17d: Ik voel me thuis bij de opleiding waar ik studeer
 Q5h: De ruimte om zelf vorm te geven aan je programma
 Q10a: De docenten zijn betrokken bij de studenten
 Q10f: De docenten inspireren mij
 Q10h: De docenten zorgen ervoor dat het prettig is om vragen te stellen
 Q17f: Ik ben regelmatig bezig met leren en ga met de lesstof aan de slag
 Q17g: Ik ben ook naast de reguliere lessen en opdrachten nog actief met mijn opleiding

3.1.1 Schaalconstructie ervaren verbondenheid – exploratieve factoranalyse

Schaalconstructie ervaren verbondenheid – exploratieve factoranalyse

In SPSS voerden we een exploratieve factoranalyse uit om te achterhalen welke variabelen gebruikt kunnen worden voor constructie van de schaal voor ervaren verbondenheid. Bij een exploratieve factoranalyse worden de vragen in factoren ingedeeld op basis van factorladingen die worden

berekend aan de hand van de samenhang van de responsen van de respondenten. Vragen die op dezelfde factor laden vertonen een sterke samenhang, wat betekent dat er betrouwbare schaalgemiddelden over kunnen worden berekend.

Allereerst wordt bekeken hoe de verschillende variabelen statistisch samenhangen (zie tabel 3.1). De variabelen Q5h, Q17f en Q17g blijken met veel variabelen nauwelijks of zwak te correleren (<0.30).

Tabel 3.1 Correlatiematrix. *Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.*

	Q2j	Q17c	Q17d	Q5h	Q10a	Q10f	Q10h	Q17f	Q17g
Q2j	1,000	,459	,546	,291	,424	,365	,361	,218	,229
Q17c	,459	1,000	,567	,264	,368	,325	,435	,234	,210
Q17d	,546	,567	1,000	,311	,403	,416	,364	,322	,322
Q5h	,291	,264	,311	1,000	,315	,335	,273	,209	,213
Q10a	,424	,368	,403	,315	1,000	,528	,480	,243	,249
Q10f	,365	,325	,416	,335	,528	1,000	,447	,352	,349
Q10h	,361	,435	,364	,273	,480	,447	1,000	,238	,215
Q17f	,218	,234	,322	,209	,243	,352	,238	1,000	,497
Q17g	,229	,210	,322	,213	,249	,349	,215	,497	1,000

Uit een eerste exploratieve factoranalyse blijkt vervolgens dat de negen variabelen op twee verschillende factoren laden (tabel 3.2). Alle variabelen laden voldoende hoog (>0.4) op de eerste factor. De voorgestelde vragen vormen samen een betrouwbare schaal, met een Cronbach's alpha⁴⁹ van 0,822. De variabelen Q17f en Q17g laden echter ook hoog op de tweede factor en zijn daarmee dubbel laders. Deze twee variabelen worden daarom niet meegenomen.

Tabel 3.2 Eerste factoranalyse schaal ervaren verbondenheid (Cronbach's alpha = 0,822). *Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.*

	Factor 1	Factor 2	Cronbach's alpha if item deleted
Q2j De sfeer op je opleiding	,633	-,209	,800
Q17c Ik voel me veilig om mezelf te zijn op de instelling waar ik studeer	,629	-,224	,802
Q17d Ik voel me thuis bij de opleiding waar ik studeer	,708	-,114	,791
Q5h De ruimte om zelf vorm te geven aan je programma	,453	-,020	,818
Q10a De docenten zijn betrokken bij de studenten	,648	-,122	,797
Q10f De docenten inspireren mij	,661	,056	,793
Q10h De docenten zorgen ervoor dat het prettig is om vragen te stellen	,603	-,142	,803
Q17f Ik ben regelmatig bezig met leren en ga met de lesstof aan de slag	,506	,475	,813
Q17g Ik ben ook naast de reguliere lessen en opdrachten nog actief met mijn opleiding bezig	,503	,496	,814

49 Cronbach's alpha is een maat om de interne consistentie of betrouwbaarheid van een schaal te meten. Het geeft aan in hoeverre verschillende vragen in een schaal één dimensie meten en daarmee een betrouwbare maat zijn voor hetzelfde construct. Een hoge score (>0.7) wijst op een hoge mate van betrouwbaarheid.

Een tweede factoranalyse, exclusief de variabelen Q17f en Q17g, laat nog maar één factor zien (tabel 3.3). Alle variabelen laden voldoende hoog op deze factor. Ook dit cluster van variabelen vormt, met een Cronbach's alpha van 0,816, een betrouwbare schaal. De betrouwbaarheid van de schaal kan nog iets toenemen van 0,816 naar 0,820, wanneer de variabele Q5h uit de schaal verwijderd zou worden. Volgens de vuistregel moet een item uit de schaal verwijderd worden als dat een stijging van de Cronbach's alpha oplevert van minimaal 0,05 en bij een stijging van maximaal 0,001 moet het item behouden worden. De stijging van 0,004 bij verwijdering van variabele Q5h zit hier net tussenin.

Tabel 3.3 Tweede factoranalyse schaal ervaren verbondenheid (Cronbach's alpha = 0,816). *Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.*

	Factor 1	Cronbach's alpha if item deleted
Q2j De sfeer op je opleiding	,656	,788
Q17c Ik voel me veilig om mezelf te zijn op de instelling waar ik studeer	,650	,790
Q17d Ik voel me thuis bij de opleiding waar ik studeer	,708	,780
Q5h De ruimte om zelf vorm te geven aan je programma	,452	,820
Q10a De docenten zijn betrokken bij de studenten	,671	,784
Q10f De docenten inspireren mij	,637	,788
Q10h De docenten zorgen ervoor dat het prettig is om vragen te stellen	,624	,792

Door de variabele Q5h ook op te nemen in de schaalconstructie kunnen we de inhoudsvaliditeit van de schaal vergroten. Deze keuze wordt inhoudelijk ondersteund door literatuur waarin de ruimte die studenten hebben om zelf vorm te geven aan het onderwijsprogramma wordt genoemd als een factor die van invloed kan zijn op de ervaren verbondenheid met de opleiding (Lim, 2016; Klingsieck et al. 2012; Sahmadih et al. 2024).^{42,44}

De schaalvariabele voor ervaren verbondenheid zal dus geconstrueerd worden met de zeven variabelen: Q2j, Q17c, Q17d, Q5h, Q10a, Q10f en Q10h, en is met een Cronbach's alpha van 0,816 betrouwbaar.

Voor iedere respondent wordt een score berekend voor de variabele ervaren verbondenheid. De waarde van deze variabele is het gemiddelde van de antwoorden die de respondent gaf op (tenminste 4 van) onderstaande stellingen:

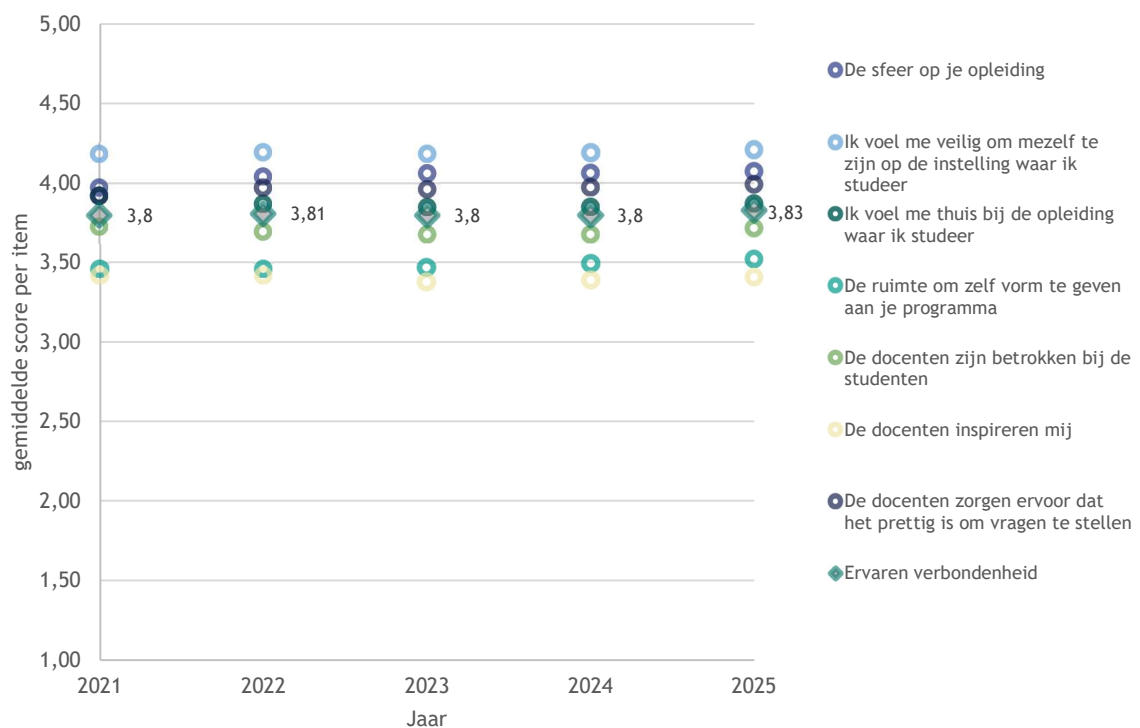
- Q2j: De sfeer op je opleiding
- Q17c: Ik voel me veilig om mezelf te zijn op de instelling waar ik studeer
- Q17d: Ik voel me thuis bij de opleiding waar ik studeer
- Q5h: De ruimte om zelf vorm te geven aan je programma
- Q10a: De docenten zijn betrokken bij de studenten
- Q10f: De docenten inspireren mij
- Q10h: De docenten zorgen ervoor dat het prettig is om vragen te stellen

Respondenten kunnen (in theorie) minimaal 1 en maximaal 5 scoren op de variabele ervaren verbondenheid, waarbij een score van 1 de minimale score is (amper ervaren verbondenheid) en 5 de maximale score (een zeer sterke mate van ervaren verbondenheid).

3.1.2 Beschrijvende resultaten ervaren verbondenheid

Figuur 3.1 toont de trends voor de gemiddelde score voor ervaren verbondenheid naast de gemiddelde scores van de zeven onderliggende variabelen. De overall gemiddelde score voor ervaren verbondenheid vertoont weinig variatie in de tijd, in 2025 was de gemiddelde score voor ervaren verbondenheid 3,83 op een vijfpuntsschaal. De onderliggende variabelen variëren tussen 3,41 (de docenten inspireren mij) en 4,21 (ik voel me veilig om mezelf te zijn op de instelling waar ik studeer). De meeste onderliggende variabelen zijn tamelijk stabiel over de tijd. De variabelen waar de meeste ontwikkeling te zien is in de periode 2021-2025 zijn: ‘de sfeer op je opleiding’ (verschil van +0,09 tussen 2021 en 2025) en ‘ik voel me thuis bij de opleiding waar ik studeer’ (verschil van -0,07). Dus in de afgelopen vijf jaar nam gemiddeld genomen de tevredenheid over de sfeer op de opleiding toe, terwijl er in dezelfde periode een afname te zien is in de scores voor het thuis voelen bij de opleiding.

Figuur 3.1 Gemiddelde ervaren verbondenheid en onderliggende variabelen naar jaar. *Gewogen gemiddelde, bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.*

Tabel 3.4 toont de gemiddelde score voor ervaren verbondenheid, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken in 2025. De gemiddelden per groep studenten variëren tussen 3,71 en 4,05, wat betekent dat alle groepen gemiddeld genomen een redelijke mate van ervaren verbondenheid ervaren. De woonsituatie van studenten is ook van invloed op hun ervaren verbondenheid. Thuiswonende studenten scoren gemiddeld lager op ervaren verbondenheid (3,78) dan uitwonende studenten (3,86). Als we kijken naar opleiding, valt op dat hbo- en wo-masterstudenten gemiddeld genomen meer verbondenheid (respectievelijk 4,04 en 3,96) ervaren dan studenten van een hbo bachelor (3,78), associate degree (3,84) en een wo bachelor (3,82). Ook tussen studenten uit verschillende sectoren zien we verschillen in de gemiddelde ervaren verbondenheid. Zo ervaren bijvoorbeeld studenten uit de sector recht (3,71) en economie (3,73) gemiddeld minder verbondenheid dan studenten van taal en cultuur (4,02), van sectoroverstijgende studies (4,02) of van landbouw en natuurlijke omgeving (4,05). We vinden geen grote verschillen in gemiddelde ervaren verbondenheid tussen eerste- en ouderejaarsstudenten en tussen mannen en vrouwen.⁵⁰

50 Hierbij moet worden opgemerkt dat vanwege de grote aantallen ook minimale verschillen al snel significant zijn. Dat maakt deze verschillen nog niet betekenisvol. Daarom hanteren we hier de vuistregel om alleen verschillen van minimaal 0,05 punt als relevant te beschouwen.

Tabel 3.4 Gemiddelde ervaren verbondenheid uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. *Bron NSE 2025 gewogen data, bewerkingen ResearchNed.*

		Gemiddelde ervaren verbondenheid	St. dev.	N
studiejaar⁵¹	eerstejaars	3,83	,57	73.488
	ouderejaars	3,82	,62	149.008
geslacht	man	3,83	,61	93.303
	vrouw	3,82	,60	128.773
woonsituatie	thuiswonend	3,78	,57	103.484
	uitwonend	3,86	,62	119.012
soort opleiding	hbo bachelor	3,78	,61	114.086
	hbo master	4,04	,62	4.414
	associate degree	3,84	,59	6.038
	wo bachelor	3,82	,58	62.152
	wo master	3,96	,60	35.806
croho sector	onderwijs	3,90	,60	15.152
	landbouw en natuurlijke omgeving	4,05	,54	6.357
	natuur	3,92	,59	11.202
	techniek	3,83	,61	39.134
	gezondheidszorg	3,84	,56	26.813
	economie	3,73	,60	57.231
	recht	3,71	,62	14.812
	gedrag en maatschappij	3,81	,59	33.979
	taal en cultuur	4,02	,61	13.590
sectoroverstijgend	4,02	,59	4.227	

3.2 Studiedruk

De ervaren studiedruk wordt direct uitgevraagd in de NSE, daarom hoeft er geen nieuwe variabele te worden geconstrueerd om het begrip studiedruk te operationaliseren.

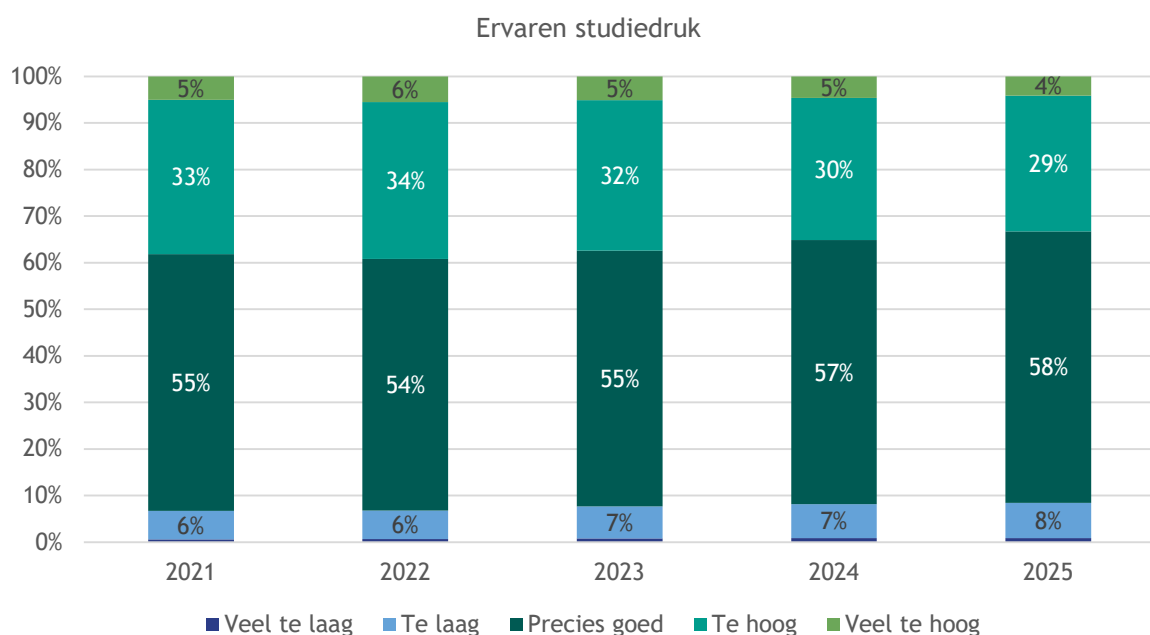
Figuur 3.2 laat de ervaren studiedruk van studenten zien, over de jaren heen. Er is maar een klein deel van de studenten dat de studiedruk als (veel) te laag ervaart, dit blijft stabiel over de jaren heen. Een meerderheid van de studenten zegt de studiedruk precies goed te vinden. Dit percentage is licht gestegen, van 55 procent in 2021 naar 58 procent in 2025. Ongeveer een derde van de studenten vindt de studiedruk te hoog, dit aandeel is licht afgenomen van 33 procent in 2021 naar

51 Waarbij eerstejaars = eerstejaars hoger onderwijs, dus eerstejaars bachelor studenten.

29 procent in 2025. Het percentage studenten dat de studiedruk als veel te hoog ervaart schommelt tussen 2021 en 2025 rond de vijf procent en het percentage dat de studiedruk als veel te laag ervaart is over de jaren heen stabiel laag (1%).

Gemiddeld genomen tonen deze uitkomsten dat de ervaren studiedruk sinds 2021 licht is afgenomen. Het aandeel studenten dat de studiedruk (veel) te hoog vindt is met vijf procentpunt afgenomen sinds 2021 ('te hoog' -4 ppnt en 'veel te hoog' -1 ppnt sinds 2021); het aandeel dat de studiedruk precies goed ervaart is toegenomen (+3 ppnt sinds 2021) en het aandeel studenten dat de studiedruk als (veel) te laag ervaart is toegenomen (+2 ppnt sinds 2021).

Figuur 3.2 Ervaren Studiedruk naar jaar. Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

Tabel 3.5 geeft het percentage studenten in 2025 weer dat de studiedruk als (veel) te laag, precies goed en (veel) te hoog ervaart, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. Wat betreft studiejaar, zien we geen grote verschillen in ervaren studiedruk. Een meerderheid van zowel de eerstejaars als de ouderejaars studenten beoordelen de studiedruk als precies goed (ongeveer 60%), ongeveer een derde vindt de studiedruk (veel) te hoog. Deze verschillen zijn er wel wanneer we kijken naar geslacht, woonsituatie, soort opleiding en sector. Ten eerste ervaren vrouwen vaker een (veel) te hoge studiedruk (36%) dan mannen (30%). Uitwonende studenten (35%) voelen bovendien vaker een (veel) te hoge studiedruk dan thuiswonende studenten (31%). Verder valt op dat de studiedruk voor hbo- en wo-master studenten (respectievelijk 41% en 37%) vaker (veel) te hoog is dan voor studenten van een hbo bachelor (32%), wo bachelor (35%) en associate degree (27%). Daarbij komt een (veel) te lage ervaren studiedruk vaak voor onder hbo bachelor studenten (10%) in vergelijking met de andere studentengroepen. Associate degree studenten vinden hun studiedruk relatief vaak precies goed (64%). Als we tenslotte kijken naar sector, blijkt dat een meerderheid (51%) van de studenten uit de onderwijssector de studiedruk (veel) te hoog te vindt. Studenten in de sectoren

economie (26%), taal en cultuur (28%) en landbouw en natuurlijke omgeving (28%) kennen minder vaak een (veel) te hoge studiedruk.

Tabel 3.5 Studiedruk uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. *Bron NSE 2025 gewogen data, bewerkingen ResearchNed.*

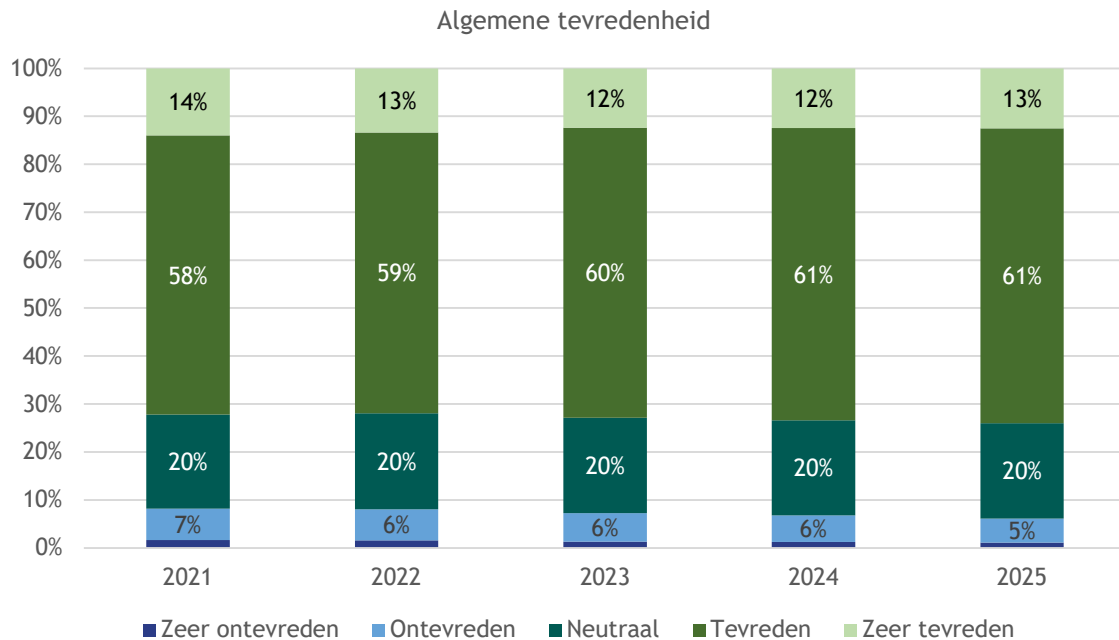
		(veel) te laag	precies goed	(veel) te hoog
studiejaar	eerstejaars	8%	60%	32%
	ouderejaars	9%	58%	34%
geslacht	man	11%	59%	30%
	vrouw	6%	58%	36%
woonsituatie	thuiswonend	9%	60%	31%
	uitwonend	8%	57%	35%
soort opleiding	hbo bachelor	10%	59%	32%
	hbo master	5%	55%	41%
	associate degree	8%	64%	27%
	wo bachelor	8%	57%	35%
	wo master	5%	57%	37%
	sectoroverstijgend	8%	57%	35%
croho sector	onderwijs	3%	46%	51%
	landbouw en natuurlijke omgeving	7%	65%	28%
	natuur	7%	56%	37%
	techniek	8%	55%	36%
	gezondheidszorg	6%	57%	37%
	economie	12%	62%	26%
	recht	5%	58%	37%
	gedrag en maatschappij	8%	60%	31%
	taal en cultuur	11%	62%	28%
	sectoroverstijgend	8%	57%	35%

3.3 Algemene tevredenheid

Figuur 3.3 toont de algemene tevredenheid met de opleiding van alle studenten, over de jaren heen. Tussen 2021 en 2025 neemt de mate waarin studenten in het algemeen tevreden zijn met hun opleiding licht toe. Er zijn maar weinig studenten die (zeer) ontevreden zijn met hun opleiding in het algemeen. Een vijfde van de studenten scoort neutraal op algemene tevredenheid met de opleiding. Een meerderheid van de studenten geeft aan over het algemeen tevreden te zijn (ongeveer 60%). Verder is ongeveer een tiende van de studenten zeer tevreden met hun opleiding.

De overall gemiddelden voor de algemene tevredenheid nemen in de periode 2021-2025 toe van 3,76 tot 3,79.

Figuur 3.3 Algemene tevredenheid naar jaar *Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.*

Tabel 3.6 toont de gemiddelde score voor algemene tevredenheid met de opleiding in 2025, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. De gemiddelden in algemene tevredenheid per groep studenten variëren tussen 3,69 en 4,01, wat betekent dat alle groepen gemiddeld genomen tevreden zijn met hun opleiding in het algemeen. Mannen en vrouwen zijn in 2025 ongeveer even tevreden met hun opleiding in het algemeen. Daarnaast zijn eerstejaarsstudenten vaker (zeer) tevreden(3,83) dan ouderejaars (3,78). Ook de woonsituatie van studenten is van invloed op de mate waarin zij tevreden zijn met hun opleiding. Thuiswonende studenten scoren gemiddeld lager op algemene tevredenheid (3,75) dan uitwonende studenten (3,84). De grootste verschillen in gemiddelde algemene tevredenheid tussen groepen studenten zien we echter bij het soort opleiding en de opleidingssector. Wo bachelor- en -masterstudenten blijken het meest tevreden met hun opleiding in het algemeen (respectievelijk 3,92 en 3,93). Hbo bachelor studenten zijn in het algemeen minder tevreden over hun opleiding (3,69). Wat betreft sector zien we dat studenten in het onderwijs (3,72) en in de economie (3,72) over het algemeen wat minder tevreden zijn. Daarentegen zijn studenten binnen taal en cultuur (3,89), natuur (3,91), in sectoroverstijgende studies (3,93) en binnen de landbouw en natuurlijke omgeving (4,01) tevredener met hun studie in het algemeen.

Tabel 3.6 Gemiddelde algemene tevredenheid uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. *Bron NSE 2025 gewogen data, bewerkingen ResearchNed.*

		Gemiddelde algemene tevredenheid	St. dev.	N
studiejaar	eerstejaars	3,83	,73	77.874
	ouderejaars	3,78	,78	157.271
geslacht	man	3,79	,79	97.789
	vrouw	3,80	,74	136.910
woonsituatie	thuiswonend	3,75	,74	109.700
	uitwonend	3,84	,78	125.445
soort opleiding	hbo bachelor	3,69	,78	121.070
	hbo master	3,85	,83	4.562
	associate degree	3,73	,76	6.329
	wo bachelor	3,92	,69	65.901
	wo master	3,93	,75	37.283
croho sector	onderwijs	3,72	,79	16.002
	landbouw en natuurlijke omgeving	4,01	,69	6.665
	natuur	3,91	,72	11.781
	techniek	3,79	,78	41.115
	gezondheidszorg	3,84	,72	28.354
	economie	3,72	,77	60.703
	recht	3,84	,77	15.832
	gedrag en maatschappij	3,79	,74	35.905
	taal en cultuur	3,89	,80	14.290
	sectoroverstijgend	3,93	,75	4.499

4. Analyses en resultaten

4.1 Ervaren verbondenheid

4.1.1 Correlaties ervaren verbondenheid

Na de constructie van de variabele en de beschrijvende statistieken is vervolgens bekeken welke variabelen samenhangen met de variabele ervaren verbondenheid. Tabel 4.1 en tabel 4.2 tonen de correlatiecoëfficiënten voor de correlaties met themascores en met enkele overkoepelende variabelen.⁵² Hieruit blijkt dat de meeste vragen positief correleren met de variabele ervaren verbondenheid.

De volgende themascores hangen significant *sterk positief* samen met ervaren verbondenheid:

- docenten aan de opleiding;
- betrokkenheid en contact;
- inhoud en opzet van het onderwijs.

Wat niet verwonderlijk is, aangezien een deel van de vragen waar ervaren verbondenheid op is gebaseerd, ook onderdeel zijn van bovenstaande themascores (deze zijn met een * weergegeven in tabel 4.1).

Ook de themascores *Toetsing en beoordeling* en *Studiebegeleiding* correleren *medium of sterk positief* ($R_p > 0,5$) met ervaren verbondenheid. Dat wil zeggen dat hoe hoger de score op bovenstaande thema's, hoe meer ervaren verbondenheid men ervaart.

De enige variabele die een significant (zwak) *negatief* verband vertoont met ervaren verbondenheid is *"Ik ervaar de studiedruk als: [veel te laag – veel te hoog]"*. Dat wil zeggen: hoe hoger de studiedruk, des te lager de ervaren verbondenheid.

⁵² Zwakke correlatie: $0,1 < |r| < 0,3$; medium correlatie: $0,3 < |r| < 0,5$; sterke correlatie: $0,5 < |r| < 1,0$, bron: Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (4th ed.). SAGE Publications.

Tabel 4.1 Samenhang tussen NSE themascores en ervaren verbondenheid o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten.⁵³ Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

Correlaties tussen NSE themascores en ervaren verbondenheid	Rp	p
Q10 Themascoring Docenten aan de opleiding*	0,84	*
Q17 Themascoring Betrokkenheid en contact*	0,83	*
Q5 Themascoring Inhoud en opzet van het onderwijs*	0,72	*
Q15 Themascoring Toetsing en beoordeling	0,59	*
Q13 Themascoring Studiebegeleiding	0,53	*
Q8 Themascoring Aansluiting beroepspraktijk / beroepsloopbaan	0,40	*

* p <,001

Tabel 4.2 Samenhang tussen algemene tevredenheid, studiedruk en ervaren verbondenheid o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten.⁵⁴ Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

Correlaties tussen NSE vragen en ervaren verbondenheid	Rp	p
Ervaren verbondenheid	1,00	
Q1 Hoe tevreden ben jij met je opleiding in het algemeen?	0,60	*
Q4 Op basis van mijn ervaringen tot nu toe zou ik opnieuw voor deze opleiding kiezen	0,59	*
Q6 Ik ervaar de studiedruk als:	-0,16	*

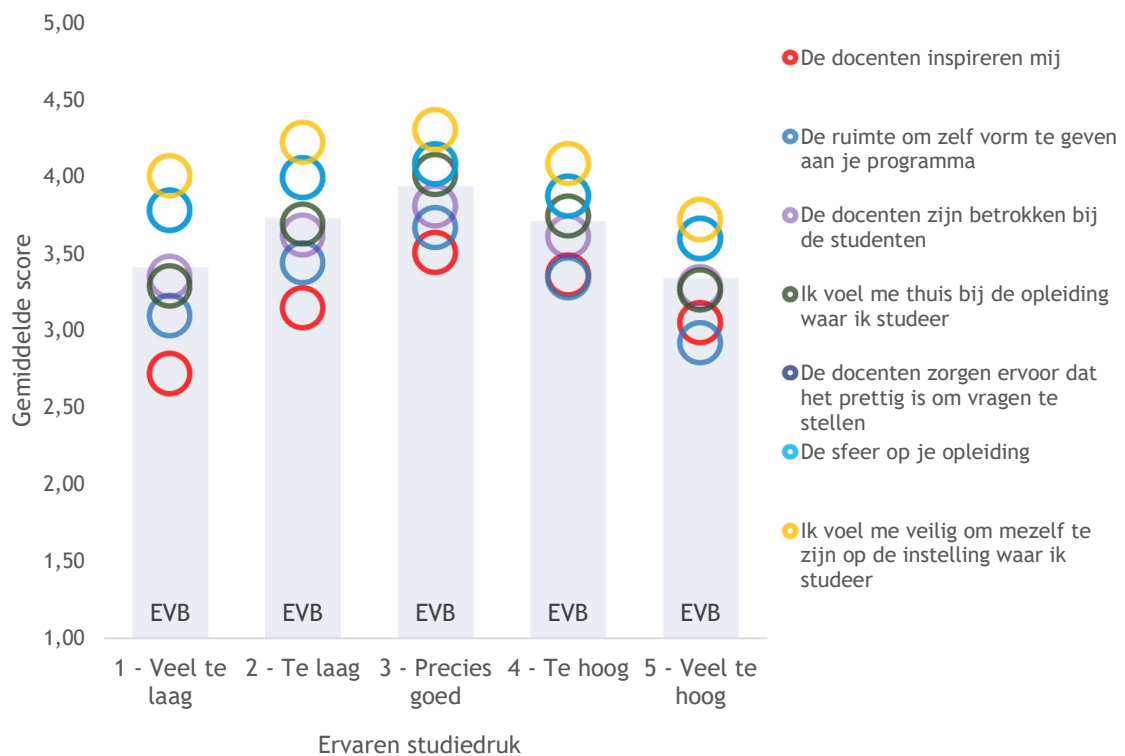
* p <,001

In figuur 4.1 zijn de gemiddelde scores voor ervaren verbondenheid weergegeven, uitgesplitst naar ervaren studiedruk. Hierin is te zien dat degenen voor wie de studiedruk 'precies goed' is, het hoogst scoren op ervaren verbondenheid en dat degenen die een (veel) te hoge, of juist een (veel) te lage studiedruk ervaren, gemiddeld genomen lager scoren op ervaren verbondenheid. De scores voor de onderliggende variabelen vertonen ongeveer eenzelfde patroon. Hierbij moet worden opgemerkt dat de aantallen respondenten sterk uiteenlopen voor de vijf verschillende categorieën: De grootste groep respondenten ervaart de studiedruk als precies goed (55% = 571.884); gevolgd door 'te hoog' (32%; n = 333.371); 'te laag' (7%; n = 69.025); 'veel te hoog' (5%; n = 53.201) en 'veel te laag' (1%, n = 8.052). Hoewel deze laatste groep in relatieve zin klein is (1%), betreft het toch ruim achtduizend studenten.

53 gesorteerd naar correlatiecoëfficiënt (de sterkte van de correlaties is weergegeven met kleur: donkerblauw = sterk verband; blauw = medium verband; lichtblauw = zwak verband)

54 gesorteerd naar correlatiecoëfficiënt (de sterkte van de correlaties is weergegeven met kleur: donkerblauw = sterk verband; blauw = medium verband; lichtblauw = zwak verband)

Figuur 4.1 Gemiddelde ervaren verbondenheid, uitgesplitst naar ervaren studiedruk (“Ik ervaar de studiedruk als ...”). Geleerde cirkels geven de gemiddelde scores weer voor de variabelen waarop ervaren verbondenheid (EVB) is gebaseerd. (NSE 2025, gewogen gemiddelden, bewerkingen ResearchNed).

4.1.2 Regressieanalyse ervaren verbondenheid

Bij het uitvoeren van een lineaire regressie geldt de assumptie van lineariteit: het verband tussen de verklarende variabelen en de afhankelijke variabele moet lineair zijn. Middels een lineariteitstoets is deze assumptie getoetst. Hieruit bleek dat het verband tussen de variabelen studiedruk en ervaren verbondenheid niet lineair is. Voor de uitvoering van deze regressieanalyse is er daarom voor gekozen om de variabele studiedruk op te nemen met drie categorieën ((te) laag, precies goed, (te) hoog) als dummies, waarbij ‘precies goed’ geldt als referentiecategorie.⁵⁵

55 $Ervaren\ verbondenheid = 2,115 + (0,446 * algemene\ tevredenheid) + (-0,041 * laag) + (-0,143 * hoog) + (-0,006 * ouderejaars) + (-0,014 * vrouw) + (0,024 * uitwonend) + (0,112 * hbo\ master) + (0,055 * associate\ degree) + (-0,081 * wo\ bachelor) + (0,054 * wo\ master) + (0,195 * onderwijs) + (0,187 * landbouw\ en\ natuurlijke\ omgeving) + (0,145 * natuur) + (0,075 * techniek) + (0,085 * gezondheidszorg) + (-0,049 * recht) + (0,070 * gedrag\ en\ maatschappij) + (0,219 * taal\ en\ cultuur) + (0,257 * sectoroverstijgend) + e$

Resultaten regressieanalyse ervaren verbondenheid

De regressiecoëfficiënt (R^2) duidt de mate aan waarin een statistisch model in staat is om een bepaalde uitkomst te voorspellen. De $R^2 = 0,391$. Dit wil zeggen dat het regressiemodel 39 procent van de variantie in de score voor ervaren verbondenheid verklaart.

Multicollineariteit: $VIF < 5$, dit wil zeggen dat er geen versturende overlap zit tussen de verklarende variabelen in het model.

- Algemene tevredenheid heeft een significant positief effect op ervaren verbondenheid: als de algemene tevredenheid toeneemt, neemt ook de score voor ervaren verbondenheid toe (onder constanthouding van studiedruk en controlevariabelen). Algemene tevredenheid is een sterke voorspeller voor de mate van ervaren verbondenheid ($\beta = 0,573$).
- Studenten die de studiedruk te laag of te hoog vinden ervaren significant minder verbondenheid dan studenten die de studiedruk als precies goed beoordelen.
- Ten opzichte van hbo-bachelor ervaren masterstudenten in hbo- en wo- en ad-studenten meer verbondenheid en wo-bachelorstudenten minder.
- Ten opzichte van de sector economie ervaren studenten van andere sectoren meer verbondenheid; de mate waarin verschilt per sector. De ervaren verbondenheid is het hoogst in de sectoren sectoroverstijgend, taal en cultuur en landbouw en natuurlijke omgeving.
- De bijdragen van studiejaar, geslacht en woonsituatie zijn klein (zie ook figuur 4.2).

Een regressiemodel geeft aan hoeveel de afhankelijke variabele (hier ervaren verbondenheid) naar verwachting zal toenemen voor elke toename van één eenheid van elke onafhankelijke variabele, terwijl andere variabelen constant blijven. Dit verklaart eventuele verschillen ten opzichte van de overall gemiddelden uitgesplitst naar achtergrondkenmerken.

Tabel 4.3 Regressieanalyse ervaren verbondenheid ($R^2 = ,391$). Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

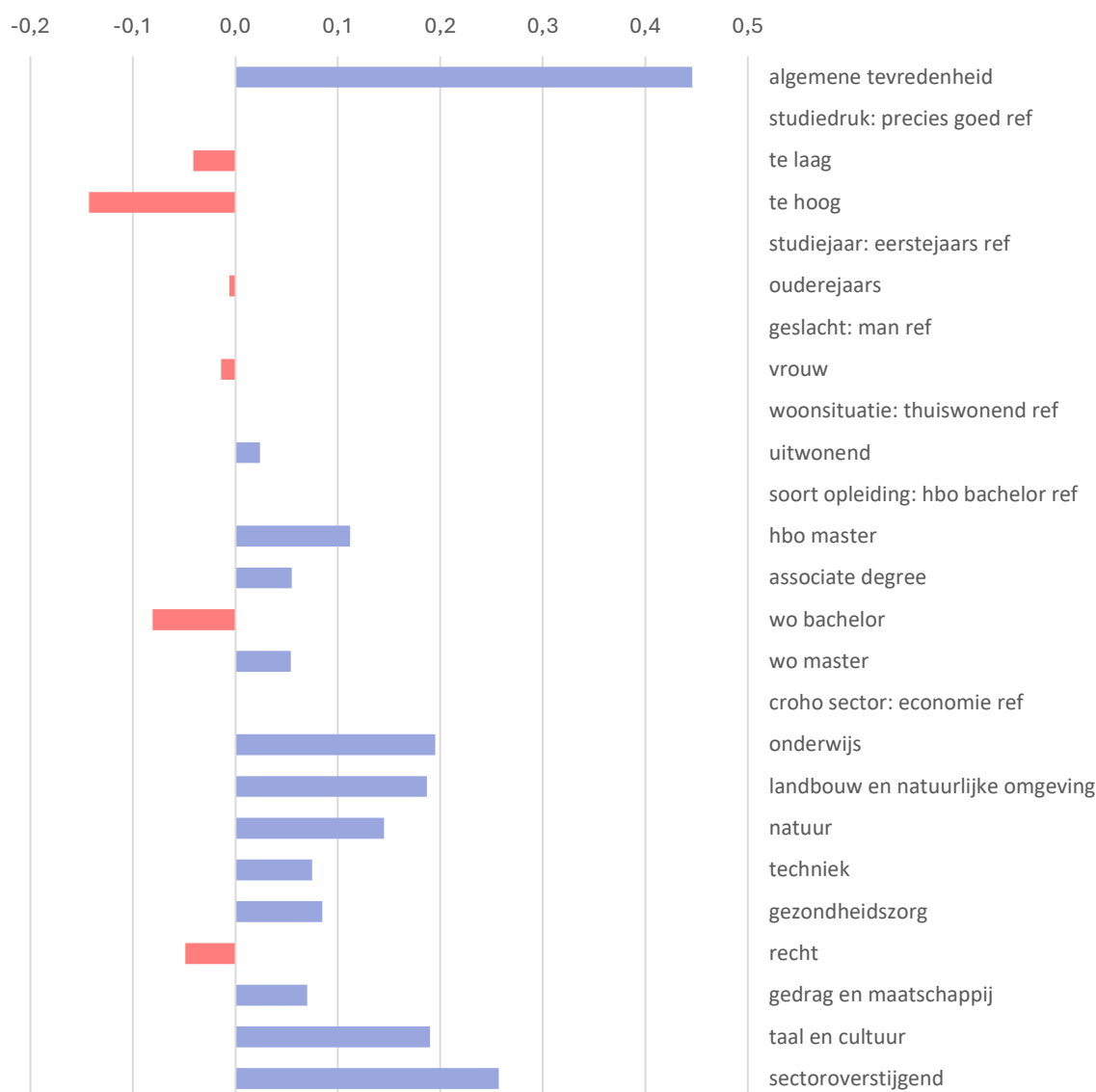
	B-coëfficiënt	Beta
constante	2,115***	
algemene tevredenheid	,446***	,573
studiedruk (ref cat = precies goed)		
te laag	-,041***	-,017
te hoog	-,143***	-,112
studiejaar (ref cat = eerstejaars)		
ouderejaars	-,006***	-,005
geslacht (ref cat = man)		
vrouw	-,014***	-,011
woonsituatie (ref cat = thuiswonend)		
uitwonend	,024***	,020
soort opleiding (ref cat = hbo bachelor)		
hbo master	,112***	,028
associate degree	,055***	,014
wo bachelor	-,081***	-,056
wo master	,054***	,030
croho sector (ref cat = economie)		
onderwijs	,195***	,087
landbouw en natuurlijke omgeving	,187***	,054
natuur	,145***	,048
techniek	,075***	,048
gezondheidszorg	,085***	,046
recht	-,049***	-,018
gedrag en maatschappij	,070***	,040
taal en cultuur	,219***	,085
sectoroverstijgend ⁵⁶	,257***	,058

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Bovenstaande coëfficiënten zijn in figuur 4.2 grafisch weergegeven.

⁵⁶ Sectoroverstijgend omvat interdisciplinaire opleidingen zoals de bachelors Liberal Arts and Sciences en interdisciplinaire masters. Zie Bijlage 4 voor een overzicht van deze opleidingen

Figuur 4.2 Regressiecoëfficiënten ervaren verbondenheid. Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

4.1.3 Samenvatting analyses ervaren verbondenheid

De variabele ervaren verbondenheid is op basis van het theoretisch kader en met behulp van factoranalyse geconstrueerd op basis van NSE-variabelen. Er zijn uit de NSE kernvragenlijst zeven variabelen geselecteerd, te weten: ‘de docenten inspireren mij’; ‘de ruimte om zelf vorm te geven aan je programma’; ‘de docenten zijn betrokken bij de studenten’; ‘ik voel me thuis bij de opleiding waar ik studeer’; ‘de docenten zorgen ervoor dat het prettig is om vragen te stellen’; ‘de sfeer op je opleiding’; ‘ik voel me veilig om mezelf te zijn op de instelling waar ik studeer’.

De variabele ervaren verbondenheid scoort gemiddeld 3,82 op een vijfpuntsschaal. Over het geheel genomen is er weinig variatie in de score voor ervaren verbondenheid over de jaren heen, maar er zijn wel enige verschillen tussen verscheidene groepen studenten. Ervaren verbondenheid blijkt met veel NSE-variabelen sterk positief samen te hangen. In het algemeen geldt: hoe hoger de scores op de verschillende NSE-vragen (d.w.z. hoe tevredener men is), hoe meer verbondenheid men ervaart. De enige variabele uit de kernvragenlijst die negatief samenhangt met ervaren verbondenheid is studiedruk.

Het regressiemodel, dat is opgesteld op basis van variabelen uit de NSE die betrekking hebben op zowel, ervaringen van studenten als kenmerken van studenten (studiejaar, geslacht, woonsituatie) en kenmerken van de opleiding (soort opleiding en sector), verklaart 39 procent van de variantie in de variabele ervaren verbondenheid. Wat betekent dat er naast de variabelen in het model nog andere variabelen bepalend zijn voor de ervaren mate van verbondenheid.

Masterstudenten (hbo en wo) en ad-studenten ervaren meer verbondenheid dan hbo-bachelorstudenten. Wo-bachelorstudenten ervaren de minste verbondenheid. De ervaren verbondenheid is het hoogst in de sectoren sectoroverstijgend, taal en cultuur en landbouw en natuurlijke omgeving. De ervaren verbondenheid is het laagst bij de sector economie. Ook studiejaar, geslacht en woonsituatie zijn van invloed op de ervaren verbondenheid. Mannelijke studenten ervaren meer verbondenheid dan vrouwelijke; eerstejaars meer dan ouderejaars; en uitwonende meer dan thuiswonende studenten. Hierbij moet worden opgemerkt dat de invloed van deze variabelen kleiner is dan die van sector of type opleiding.

4.2 Studiedruk

4.2.1 Correlaties studiedruk

Deze paragraaf beschrijft welke variabelen samenhangen met de NSE-variabele studiedruk. De complete tabel met correlatiecoëfficiënten per item is te vinden in bijlage 3.⁵⁷

Uit tabel 4.4 komt naar voren dat alle themascores uit de NSE kernvragenlijst negatief correleren met studiedruk. De volgende themascores vertonen een significant *zwak negatief* verband met studiedruk. Dit betekent dat hoe hoger deze themascores, des te lager de studiedruk die men ervaart:

- toetsing en beoordeling;
- betrokkenheid en contact;
- studiebegeleiding;
- docenten aan de opleiding.

⁵⁷ Zwakke correlatie: $0,1 \leq |r| < 0,3$; medium correlatie: $0,3 \leq |r| < 0,5$; sterke correlatie: $0,5 \leq |r| < 1,0$, bron: Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics (4th ed.)*. SAGE Publications.

Tabel 4.5 laat daarnaast zien dat de volgende variabelen *significant zwak negatief* correleren met studiedruk:

- op basis van mijn ervaringen tot nu toe zou ik opnieuw voor deze opleiding kiezen;
- hoe tevreden ben jij met je opleiding in het algemeen?;
- ervaren verbondenheid.

Hoe hoger de score op bovenstaande vragen, des te lager de studiedruk is.

Verder blijkt er op itemniveau een significant *medium sterke negatieve* samenhang gevonden tussen ‘de studeerbaarheid van je opleiding’ en de ervaren studiedruk. Dit wil zeggen dat naarmate men meer tevreden is over de studeerbaarheid van de opleiding, er minder studiedruk wordt ervaren.

Er is één item dat een significant *zwak positief* verband vertoont met de ervaren studiedruk: “De mate waarin de inhoud van het onderwijs uitdagend is”. Dus des te uitdagender de inhoud van het onderwijs wordt ervaren, des te hoger de ervaren studiedruk.

Tabel 4.4 Samenhang tussen NSE Themascoringen en **studiedruk** o.b.v. Pearson’s correlatiecoëfficiënten.⁵⁸ Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

Correlaties tussen NSE Themascoringen en studiedruk (Q6)	Rp	p
Q8 Themascoring Aansluiting beroepspraktijk / beroepsloopbaan	-0,03	*
Q5 Themascoring Inhoud en opzet van het onderwijs	-0,05	*
Q13 Themascoring Studiebegeleiding	-0,10	*
Q10 Themascoring Docenten aan de opleiding	-0,10	*
Q17 Themascoring Betrokkenheid en contact	-0,11	*
Q15 Themascoring Toetsing en beoordeling	-0,18	*

Tabel 4.5 Samenhang tussen algemene tevredenheid, ervaren verbondenheid en **studiedruk** o.b.v. Pearson’s correlatiecoëfficiënten.⁵⁸ Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

Correlaties tussen NSE vragen en studiedruk (Q6)	Rp	p
Q6 Ik ervaar de studiedruk als:	1,00	
Q4 Op basis van mijn ervaringen tot nu toe zou ik opnieuw voor deze opleiding kiezen	-0,11	*
Q1 Hoe tevreden ben jij met je opleiding in het algemeen?	-0,12	*
Ervaren verbondenheid	-0,16	*

⁵⁸ gesorteerd naar correlatiecoëfficiënt (de sterkte van de correlaties is weergegeven met kleur: donkerblauw = sterk verband; blauw = medium verband; lichtblauw = zwak verband)

4.2.2 Regressieanalyse studiedruk

Eerder bleek al dat de variabele studiedruk geen lineair verband heeft met de variabele ervaren verbondenheid. Ook het verband tussen studiedruk en de variabele algemene tevredenheid blijkt niet lineair. Een lineaire regressie voor studiedruk is dan ook niet mogelijk. In plaats daarvan wordt een ordinaal logistisch regressie model gebruikt om het effect van voorspellers op de ordinale categoriale uitkomstmaat studiedruk te analyseren, op basis van⁵⁹:

$$\text{Studiedruk} \sim \text{studiejaar} + \text{geslacht} + \text{woonsituatie} + \text{soort opleiding} + \text{croho sector}$$

De uitkomstmaat, studiedruk, bestaat namelijk uit (meer dan twee) categorieën die een logische ordening hebben (te laag, precies goed, te hoog).

Resultaten regressieanalyse studiedruk

- Ervaren verbondenheid: estimate is negatief, dit betekent: een hogere score voor ervaren verbondenheid hangt samen met een lagere studiedruk. De odds (kans) op een te hoge studiedruk is 0,696 lager voor studenten die meer verbondenheid met de opleiding ervaren dan voor studenten die minder studiedruk ervaren.
- Algemene tevredenheid: estimate is negatief: een hogere algemene tevredenheid hangt samen met een lagere studiedruk. De odds voor een hogere studiedruk is 0,841 lager voor studenten die over het algemeen meer tevreden zijn dan voor studenten die over het algemeen minder tevreden zijn over hun studie.
- Eerstejaars: estimate is positief: eerstejaars ervaren een hogere studiedruk dan ouderejaars. De odds voor eerstejaars voor een te hoge hogere studiedruk is 1,031 hoger dan voor ouderejaars.
- Geslacht: estimate voor man is negatief: mannen ervaren minder vaak een te hoge studiedruk in vergelijking met vrouwen. Odds voor een te hoge studiedruk is 0,718 lager voor mannen dan voor vrouwen.
- Woonsituatie: estimate voor thuiswonend is negatief: thuiswonende studenten ervaren een lagere studiedruk dan uitwonende studenten. Odds voor thuiswonende studenten voor een te hoge studiedruk is 0,945 lager dan voor uitwonenden.
- Opleiding: studenten van andere soorten opleidingen ervaren minder vaak een te hoge studiedruk dan wo master studenten (referentie).

⁵⁹ Bij deze analyse wijken de referentiecategorieën af, omdat SPSS automatisch de laatste categorie als referentiecategorieën kiest.

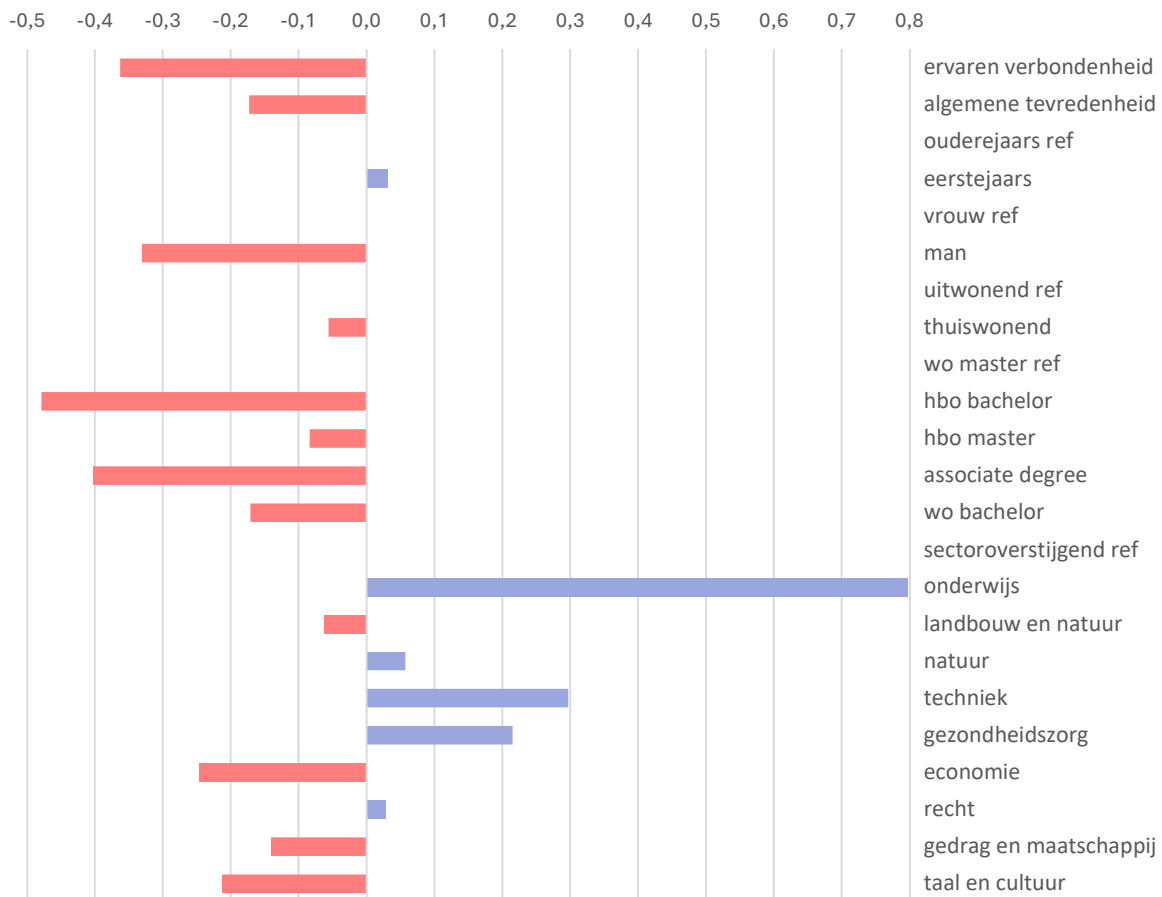
- Sector: ten opzichte van sectoroverstijgend (referentie): studenten onderwijs, natuur, techniek, gezondheidszorg en recht ervaren een hogere studiedruk dan studenten van een sectoroverstijgende studie. Studenten uit de sectoren landbouw en natuurlijke omgeving, economie, gedrag en maatschappij en taal en cultuur ervaren minder studiedruk dan studenten van een sectoroverstijgende studie.

Tabel 4.6 Ordinale logistische regressieanalyse studiedruk. *Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.*

	Estimate	OR (Exp_B)
Studiedruk		
(veel) te laag	-5,086***	,006
precies goed	-1,907***	,148
ervaren verbondenheid	-,363***	,696
algemene tevredenheid	-,173***	,841
studiejaar		
eerstejaars	,031***	1,031
ouderejaars	0	1,000
geslacht		
man	-,331***	,718
vrouw	0	1,000
woonsituatie		
thuiswonend	-,056***	,945
uitwonend	0	1,000
soort opleiding		
hbo bachelor	-,479***	,619
hbo master	-,084***	,919
associate degree	-,403***	,669
wo bachelor	-,171***	,843
wo master	0	1,000
croho sector		
onderwijs	,797***	2,219
landbouw en natuurlijke omgeving	-,062***	,940
natuur	,057***	1,059
techniek	,297***	1,346
gezondheidszorg	,215***	1,239
economie	-,246***	,782
recht	,029***	1,029
gedrag en maatschappij	-,141***	,868
taal en cultuur	-,213***	,808
sectoroverstijgend	0	1,000

* p < 0,05 ** p < 0,01 *** p < 0,001

Figuur 4.3 Regressiecoëfficiënten studiedruk. Bron: NSE 2021-2025.

4.2.3 Samenvatting analyses studiedruk

De grootste groep studenten (58%) geeft in de NSE aan dat de studiedruk ‘precies goed’ is. Ruim een derde van de studenten ervaart de studiedruk als te hoog. De groep die de studiedruk te laag vindt is relatief klein. In paragraaf 3.2 lieten we zien dat gemiddeld genomen de studiedruk iets is afgenomen sinds 2021.

De ervaren studiedruk bleek negatief samen te hangen met ervaren verbondenheid, de tevredenheid over de opleiding in het algemeen en de meeste andere vragen uit de NSE kernvragenlijst. Studenten die een (veel) te hoge studiedruk ervaren geven vaker een lager oordeel over de opleiding in het algemeen, en scoren ook gemiddeld lager op ervaren verbondenheid en veel aspecten uit de NSE kernvragenlijst. Het sterkst negatief is het verband met ‘de studeerbaarheid van de opleiding’, d.w.z. hoe lager de studeerbaarheid van de opleiding, hoe meer studiedruk men ervaart. Voor de meeste andere variabelen is het verband zwakker. Er is slechts één vraag uit de NSE-kernvragenlijst die positief correleert met studiedruk: naarmate de inhoud van het onderwijs als uitdagender wordt ervaren, des te hoger de ervaren studiedruk.

Om de samenhang tussen NSE-variabelen met de variabele studiedruk te onderzoeken is er een ordinale logistische regressie uitgevoerd op basis van studentervaringen, studentkenmerken en opleidingskenmerken. Ook uit deze analyse blijkt dat een hogere score voor ervaren verbondenheid (of algemene tevredenheid) samenhangt met een lagere kans op een te hoge studiedruk. Het kan betekenen dat studenten die de studielast als niet te hoog ervaren, een hogere mate van ervaren verbondenheid (en algemene tevredenheid) ervaren, maar het kan ook betekenen dat meer ervaren verbondenheid met de opleiding ervoor zorgt dat de studielast minder als studiedruk wordt ervaren.

Kijkend naar achtergrondkenmerken, zien we weer verschillen tussen sectoren en soorten opleidingen. De kans op een te hoge studiedruk per sector, varieert van hoog naar laag: onderwijs; techniek; gezondheidszorg; sectoroverstijgend, natuur, recht; landbouw en natuurlijke omgeving; gedrag en maatschappij; economie; taal en cultuur. De kans op een te hoge studiedruk per soort opleiding, van hoog naar laag: wo master; hbo-master; wo-bachelor; associate degree; hbo bachelor. Kijkend naar kenmerken van studenten zien we dat mannelijke studenten een kleinere kans hebben om een te hoge studiedruk te ervaren dan vrouwelijke studenten. De bijdragen van andere kenmerken studenten (studiejaar en woonsituatie) aan de ervaren studiedruk zijn significant maar beperkt.

4.3 Algemene tevredenheid

4.3.1 Correlaties algemene tevredenheid

Er is ook gekeken naar de samenhang tussen de vragen uit de kernvragenlijst van de NSE en de overkoepelende variabele *'tevredenheid met de opleiding in het algemeen'*. Tabel 4.7 en tabel 4.8 tonen de belangrijkste correlatiecoëfficiënten (zie bijlage 3 voor de correlaties per item).⁶⁰ Hieruit blijkt dat de volgende themascores significant *sterk positief* samenhangen met algemene tevredenheid:

- inhoud en opzet van het onderwijs;
- betrokkenheid en contact;
- docenten aan de opleiding;
- toetsing en beoordeling.

⁶⁰ Zwakke correlatie: $0,1 \leq |r| < 0,3$; medium correlatie: $0,3 \leq |r| < 0,5$; sterke correlatie: $0,5 \leq |r| < 1,0$, bron: Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics (4th ed.)*. SAGE Publications.

Verder wordt tussen de volgende themascores en algemene tevredenheid een significant *medium sterke positieve* samenhang gevonden:

- studiebegeleiding;
- aansluiting beroepspraktijk/beroepsloopbaan.

Met andere woorden, hoe hoger de scores op bovenstaande thema's, des te meer men tevreden is met de opleiding in het algemeen.

Op itemniveau lichten we graag de nog volgende variabelen uit die *sterk positief* samenhangen met de tevredenheid over de opleiding in het algemeen:

- 'op basis van mijn ervaringen tot nu toe zou ik opnieuw voor deze opleiding kiezen' (Q4);
- ervaren verbondenheid.

Ook hier geldt, hoe hoger de score op bovenstaande vragen, des te groter de tevredenheid met de opleiding in het algemeen (voor een compleet beeld van de correlaties, zie bijlage 3).

De meeste variabelen correleren positief met de algemene tevredenheid. Er is één variabele in de NSE kernvragenlijst die een significant *zwak negatief* verband vertoont: Q6 'Ik ervaar de studiedruk als: [veel te laag – veel te hoog]'. Hoe hoger de ervaren studiedruk, des te minder tevreden men is met de opleiding in het algemeen.

Tabel 4.7 Samenhang tussen NSE themascores en **Algemene tevredenheid** o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten.⁶¹ Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

Correlaties tussen NSE Themascors en Algemene tevredenheid (Q1)	Rp	p
Q5 Themascors Inhoud en opzet van het onderwijs	0,64	*
Q17 Themascors Betrokkenheid en contact	0,60	*
Q10 Themascors Docenten aan de opleiding	0,56	*
Q15 Themascors Toetsing en beoordeling	0,52	*
Q13 Themascors Studiebegeleiding	0,40	*
Q8 Themascors Aansluiting beroepspraktijk / beroepsloopbaan	0,32	*

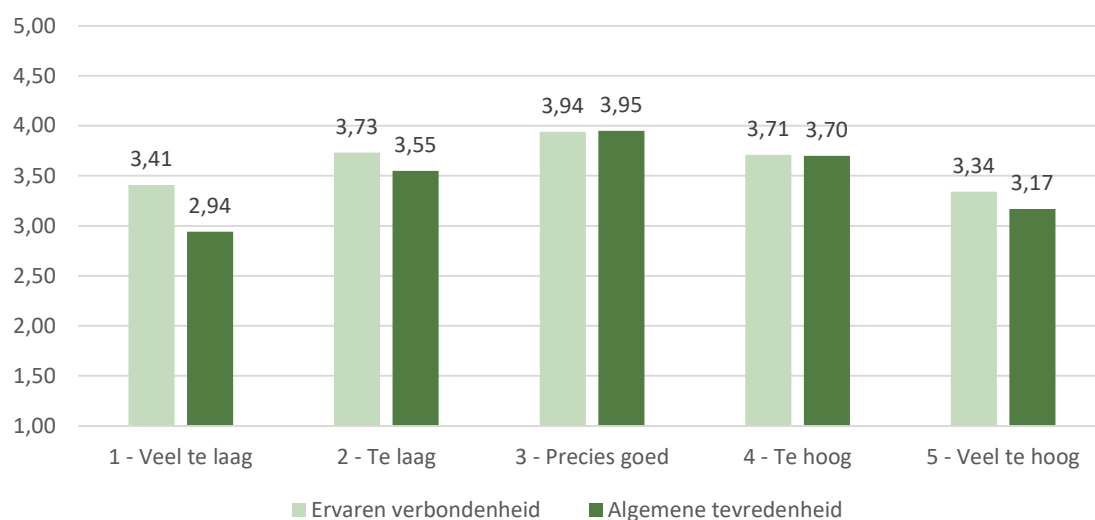
61 gesorteerd naar correlatiecoëfficiënt (de sterkte van de correlaties is weergegeven met kleur: donkerblauw = sterk verband; blauw = medium verband; lichtblauw = zwak verband)

Tabel 4.8 Samenhang tussen ervaren verbondenheid, studiedruk en **Algemene tevredenheid** o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten.⁶² *Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.*

Correlaties tussen NSE vragen en Algemene tevredenheid (Q1)	Rp	p
Q1 Hoe tevreden ben jij met je opleiding in het algemeen?	1,00	
Q4 Op basis van mijn ervaringen tot nu toe zou ik opnieuw voor deze opleiding kiezen	0,66	*
Ervaren verbondenheid	0,60	*
Q6 Ik ervaar de studiedruk als:	-0,12	*

In figuur 4.4 zijn de gemiddelde scores voor ervaren verbondenheid en algemene tevredenheid uit de NSE 2025 uitgesplitst naar ervaren studiedruk. Hier is te zien dat een studiedruk die als precies goed wordt ervaren samenhangt met een hogere score voor sense of beloning en algemene tevredenheid en een (veel) te hoge of (veel) te lage ervaren studiedruk samenhangt met een lagere score voor ervaren verbondenheid en algemene tevredenheid.

Figuur 4.4 Gemiddelde scores voor ervaren verbondenheid en algemene tevredenheid, uitgesplitst naar ervaren studiedruk. *(Gewogen gemiddelden, bron NSE 2025, Bewerkingen ResearchNed)*

62 gesorteerd naar correlatiecoëfficiënt (de sterkte van de correlaties is weergegeven met kleur: donkerblauw = sterk verband; blauw = medium verband; lichtblauw = zwak verband)

4.3.2 Regressieanalyse algemene tevredenheid

Ook hier blijkt uit een lineariteitstoets dat het verband tussen de variabelen algemene tevredenheid en studiedruk niet lineair is. De variabele studiedruk wordt dan ook wederom opgenomen als dummyvariabele met drie categorieën, waarbij 'precies goed' geldt als referentiecategorie.⁶³

Resultaten regressieanalyse algemene tevredenheid

De R^2 is de maat voor de verklaarde variantie en daarmee voor de mate waarin het model de uitkomstvariabele verklaart. $R^2=,388$, dit wil zeggen dat bovenstaand model 39 procent van de variantie in algemene tevredenheid verklaart.

Voor multicollineariteit wordt gecontroleerd met behulp van de *variance inflation factor (VIF)*. De VIF is voor alle variabelen <5 , dit wil zeggen dat er geen versturende overlap zit tussen de verklarende variabelen in het model.

- Studenten die de studiedruk als te laag of te hoog ervaren, zijn over het algemeen significant minder tevreden met hun opleiding dan studenten die de studiedruk precies goed vinden (onder constanthouding van ervaren verbondenheid en controlevariabelen).
- Ervaren verbondenheid heeft een significant positief effect op de algemene tevredenheid: als ervaren verbondenheid toeneemt, neemt ook de algemene tevredenheid toe (onder constanthouding van passende studiedruk en controlevariabelen). Ervaren verbondenheid is een sterke predictor voor algemene tevredenheid (beta = 0,576).
- Ten opzichte van hbo-bachelorstudenten is de algemene tevredenheid groter onder wo-bachelor, wo-master en (in mindere mate) hbo-masterstudenten. Onder ad-studenten is de algemene tevredenheid iets lager.
- Ten opzichte van studenten in de sector economie is de algemene tevredenheid lager bij de sectoren onderwijs, natuur, taal en cultuur en sectoroverstijgend. Bij recht en landbouw en natuurlijke omgeving is de algemene tevredenheid (iets) groter.
- Kleinere positieve verschillen worden gevonden voor:
 - vrouwen (t.o.v. mannen);
 - thuiswonend (t.o.v. uitwonend).

63 Algemene tevredenheid = $1,017 + (-0,289 \cdot \text{laag}) + (-0,139 \cdot \text{hoog}) + (0,740 \cdot \text{ervaren_verbondenheid}) + (-0,060 \cdot \text{ouderejaars}) + (0,037 \cdot \text{vrouw}) + (-0,025 \cdot \text{uitwonend}) + (0,034 \cdot \text{hbo master}) + (-0,027 \cdot \text{associate degree}) + (0,209 \cdot \text{wo bachelor}) + (0,129 \cdot \text{wo master}) + (-0,099 \cdot \text{onderwijs}) + (0,021 \cdot \text{landbouw en natuurlijke omgeving}) + (-0,070 \cdot \text{natuur}) + (0,000 \cdot \text{techniek}) + (0,002 \cdot \text{gezondheidszorg}) + (0,026 \cdot \text{recht}) + (-0,033 \cdot \text{gedrag en maatschappij}) + (-0,091 \cdot \text{taal en cultuur}) + (-0,112 \cdot \text{sectoroverstijgend}) + e$

Tabel 4.9 Regressieanalyse algemene tevredenheid ($R^2 = ,388$). Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

	B-coëfficiënt	Beta
constant	1,017***	
studiedruk (ref cat = precies goed)		
te laag	-,289***	-,096
te hoog	-,139***	-,085
ervaren verbondenheid	,740***	,576
studiejaar (ref cat = eerstejaars)		
ouderejaars	-,060***	-,036
geslacht (ref cat = man)		
vrouw	,037***	,023
woonsituatie (ref cat = thuiswonend)		
uitwonend	-,025***	-,016
soort opleiding (ref cat = hbo bachelor)		
hbo master	,034***	,007
associate degree	-,027***	-,005
wo bachelor	,209***	,112
wo master	,129***	,056
croho sector (ref cat = economie)		
onderwijs	-,099***	-,034
landbouw en natuurlijke omgeving	,021***	,005
natuur	-,070***	-,018
techniek	,000	,000
gezondheidszorg	,002	,001
recht	,026***	,007
gedrag en maatschappij	-,033***	-,015
taal en cultuur	-,091***	-,027
Sectoroverstijgend	-,112***	-,020

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Figuur 4.5 Regressiecoëfficiënten (B-coëfficiënt) algemene tevredenheid. Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

4.3.3 Samenvatting analyses algemene tevredenheid

Ook de score voor de algemene tevredenheid met de opleiding is overall licht gestegen over de jaren heen. Veruit de grootste groep respondenten is (zeer) tevreden met de opleiding. Bijna driekwart van de respondenten geeft aan tevreden of zeer tevreden te zijn met de opleiding in het algemeen.

De algemene tevredenheid hangt, zoals te verwachten, positief samen met zowel de NSE-themascores, de variabele ervaren verbondenheid, als met bijna alle afzonderlijke vragen. De algemene tevredenheid hangt het sterkst positief samen met de themascores over inhoud; betrokkenheid en contact; docenten en toetsing. Ook de nieuwe variabele ervaren verbondenheid hangt (medium sterk) positief samen met de algemene tevredenheid. Het enige item dat niet positief samenhangt met algemene tevredenheid is de ervaren studiedruk. Studenten die een te hoge studiedruk ervaren zijn vaker minder tevreden over de opleiding in het algemeen en/of omgekeerd.

Ook voor algemene tevredenheid is een regressiemodel gemaakt op basis van studentervaringen, achtergrondkenmerken van studenten en opleidingskenmerken dat 39 procent van de variantie verklaart van de variabele algemene tevredenheid. Ook hieruit blijkt dat de algemene tevredenheid sterk positief samenhangt met de variabele ervaren verbondenheid. De variabele studiedruk vertoont een ander patroon: wanneer de studiedruk als te laag of te hoog wordt ervaren hangt dit in beide gevallen samen met een lagere score voor algemene tevredenheid over de opleiding. Inzoomend op achtergrondkenmerken zien we vooral relevante verschillen tussen soorten opleidingen en sommige sectoren. De algemene tevredenheid is het hoogst onder wo-bachelor studenten, gevolgd door wo-master, hbo-master, hbo-bachelor en het laagst onder associate degree-studenten. Als we kijken naar sectoren dan zijn de verschillen kleiner en is de algemene tevredenheid het hoogst bij de sector rechten en het laagst bij de sector sectoroverstijgend. De algemene tevredenheid verschilt ook tussen eerste- en ouderejaars; tussen vrouwen en mannen en tussen thuis- en uitwonende studenten. Eerstejaars, vrouwen en thuiswonende studenten zijn meer tevreden dan respectievelijk ouderejaars, mannen en uitwonende studenten, maar dat zijn kleine verschillen.

5. Samenvatting en conclusies

Zoals eerder beschreven zijn de doelstellingen voor dit onderzoek:

- “Onderzoeken of de NSE inzicht kan geven in het gevoel van verbondenheid van studenten met de opleiding”;
- “De invloed van een te hoge studiedruk en de gevolgen hiervan op de tevredenheid van studenten over hun instelling en opleiding onderzoeken”.

Hiervoor is er een theoretisch kader ontwikkeld (§2), aan de hand daarvan is er door middel van factoranalyse een schaal voor het begrip ervaren verbondenheid ontwikkeld (§3.1) die bestaat uit zeven vragen uit de NSE kernvragenlijst.

Vervolgens zijn we in §4 dieper gedoken in de samenhang tussen deze nieuw ontwikkelde variabele ervaren verbondenheid; de tevredenheid over de opleiding in het algemeen; de ervaren studiedruk en enkele achtergrondkenmerken van opleidingen en studenten. Hiervoor is er beschrijvende statistiek gebruikt, zijn er correlaties berekend en zijn er regressieanalyses uitgevoerd. Correlaties en regressieanalyses tonen samenhang aan tussen studentoordelen over verschillende aspecten van hun studie en achtergrondkenmerken. Er zijn aan deze analyses echter geen conclusies te verbinden over mogelijke causaliteit. Daarom zullen we de doelstellingen herformuleren naar:

1. de relatie tussen ervaren verbondenheid en andere aspecten van de opleiding/instelling zoals af te leiden uit de NSE, onderzoeken.
2. de relatie tussen een te hoge studiedruk en de tevredenheid van studenten over hun instelling en opleiding en hun mate van ervaren verbondenheid onderzoeken.

Door in de afzonderlijke analyses van variabelen ervaren verbondenheid, studiedruk en algemene tevredenheid telkens ook de andere variabelen mee te nemen, ontstaat er overlap. De resultaten van de verschillende analyses convergeren tot een duidelijk beeld. Hieronder worden per doelstelling kort de belangrijkste bevindingen beschreven, waarna de uitkomsten worden gekoppeld aan het theoretisch kader en enkele suggesties worden gedaan voor de toepasbaarheid van de uitkomsten.

De nieuw geconstrueerde variabele ervaren verbondenheid is de belangrijkste toevoeging van dit onderzoek. De variabele is geconstrueerd op basis van zeven vragen uit vier verschillende vragenblokken (Algemene tevredenheid, Docenten, Inhoud en Betrokkenheid & Contact). Deze variabelen hebben betrekking op de inrichting van de opleiding (ruimte om zelf vorm te geven aan de opleiding), de rol van docenten (de mate waarin zij inspireren, betrokken zijn en zorgen voor een sfeer waarin het toegankelijk is om vragen te stellen) en minder tastbare aspecten van de beleving van studenten, zoals ervaren sfeer, thuis voelen en gevoel van veiligheid. De overall gemiddelde score voor ervaren verbondenheid is 3,82 op een schaal van 1 tot 5.

Over de relatie tussen ervaren verbondenheid en andere aspecten van de opleiding of instelling zoals af te leiden uit de NSE (doelstelling 1) kan worden geconcludeerd dat:

- er verschillen zijn in de mate waarin verschillende groepen studenten verbondenheid ervaren met hun opleiding;
- de grootste verschillen hangen samen met type opleiding en sector:
 - masterstudenten (hbo en wo) en ad-studenten ervaren meer verbondenheid dan bachelorstudenten.
 - hbo-bachelorstudenten ervaren meer verbondenheid dan wo-bachelors;
- achtergrondkenmerken van studenten hangen samen met kleinere verschillen:
 - mannelijke studenten ervaren meer verbondenheid dan vrouwelijke;
 - eerstejaars ervaren meer verbondenheid dan ouderejaars;
 - uitwonende studenten ervaren meer verbondenheid dan thuiswonende studenten.

Qua achtergrondkenmerken zijn de variabelen die vooral betrekking hebben op de opleiding, zoals soort opleiding en sector doorgaans sterker van invloed op de onderzochte variabelen (ervaren verbondenheid, algemene tevredenheid en studiedruk) dan de variabelen die meer betrekking hebben op de studenten zelf, zoals woonsituatie, studiejaar en geslacht.

De opdracht voor dit onderzoek was om uit te zoeken hoe de begrippen ervaren verbondenheid, studiedruk en algemene tevredenheid met elkaar samenhangen. In figuur 4.4 zijn deze begrippen visueel met elkaar in verband gebracht. Hoewel er geen conclusies kunnen worden getrokken over mogelijke causaliteit, is te zien dat een niet-optimale studiedruk (zowel te hoog, als te laag) samenhangt met zowel minder tevredenheid in het algemeen als een lagere gemiddelde score voor ervaren verbondenheid. Daarbij valt op dat de algemene tevredenheid sterker fluctueert dan de ervaren verbondenheid.

Over samenhang met de NSE variabelen algemene tevredenheid en studiedruk (doelstelling 2) kan worden geconcludeerd dat:

- ervaren verbondenheid positief samenhangt met bijna alle NSE variabelen. Hoe tevredener men is, hoe meer verbondenheid met de opleiding men ervaart;
- er is een sterke samenhang tussen ervaren verbondenheid en de tevredenheid in het algemeen;
- studiedruk hangt als enige van de onderzochte vragen uit de NSE negatief samen met ervaren verbondenheid en algemene tevredenheid;
- zowel een (veel) te hoge als een (veel) te lage studiedruk hangen sterk samen met lagere scores voor ervaren verbondenheid en algemene tevredenheid. Hoewel ervaren verbondenheid met de opleiding en algemene tevredenheid sterke overeenkomsten vertonen, hangen de onderzochte variabelen op verschillende manieren samen met de achtergrondkenmerken van studenten.

Reflectie

Een mogelijke verklaring voor het (kleine) verschil in ervaren verbondenheid tussen eerste- en ouderejaars is dat alle opleidingen aan het begin van het eerste jaar allerlei

kennismakingsactiviteiten organiseren, om nieuwe studenten zich thuis te laten voelen zodat zij goed aan hun opleiding beginnen. Ook worden studenten bij veel instellingen in de eerste periode van hun bachelor extra begeleid. Denk hierbij aan de 100-dagen programma's die sommige hogescholen hebben. Voor ouderejaars studenten is dit soort 'extra' aandacht veelal minder aanwezig.

Dat studenten die op kamers wonen meer verbondenheid ervaren heeft mogelijk te maken met de sterkere sociale banden die zij opbouwen met andere studenten in hun studentenstad. Doordat zij veelal in de buurt van de onderwijsinstelling wonen, en minder reistijd hebben naar huis, hebben zij meer gelegenheid om activiteiten naast hun studie te ondernemen met andere studenten. Hierbij kunnen echter ook andere zaken een rol spelen, zoals omstandigheden of achtergrondkenmerken die ervoor zorgen dat een student niet op kamers gaat (financiële omstandigheden; onvrede over het niet kunnen vinden van een kamer; verplichtingen 'thuis', e.d.). Er zijn ongetwijfeld nog meer factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van verbondenheid met de opleiding die studenten ervaren, zoals reistijd in combinatie met woonsituatie. Met een lange reistijd heeft niet op kamers wonen een andere impact op het leven van een student dan wanneer een thuiswonende student vlakbij de instelling woont. Ook kan een student met omstandigheden te maken hebben die ervoor zorgen dat de student zich minder thuis voelt op de instelling. Dergelijke factoren zijn niet meegenomen in dit onderzoek, omdat deze geen onderdeel zijn van de NSE kernvragenlijst.

Vergelijking met eerdere onderzoeken

In het theoretisch kader zijn onderzoeken uitgelicht naar thema's die in brede zin verwant zijn aan het gevoel van verbondenheid dat studenten ervaren met de opleiding. Zoals de begrippen sociale integratie en sense of belonging. Het in dit onderzoek ontwikkelde construct ervaren verbondenheid is gebaseerd op items uit de kernvragenlijst van de NSE die (enigszins) overlappen met onderliggende variabelen uit bestaande schalen voor sense of belonging, of uit de schaal voor sociale integratie, of beide. Dit betekent dat het construct inhoudelijk deels overlapt en deels afwijkt van de eerder genoemde begrippen. De onderliggende items van het nieuwe construct ervaren verbondenheid vormen samen een valide en betrouwbare aanvullende schaal waarmee het ervaren gevoel van verbondenheid bij de opleiding kan worden onderzocht.

Eurostudent gebruikte twee schalen: sociale integratie met docenten en sociale integratie met studenten. De ervaren verbondenheid-schaal op basis van de NSE heeft een bredere focus dan sociale integratie. Ook verschillen de aanpakken erin dat in de NSE niet direct wordt gevraagd naar ervaringen met de interactie met studenten, maar wel naar de tevredenheid over de sfeer, je veilig voelen jezelf te kunnen zijn en thuisvoelen op de opleiding.

Hoewel het construct ervaren verbondenheid inhoudelijk verschilt met de uitkomstmaten sense en belonging en sociale integratie, vertonen de resultaten van de verschillende onderzoeken grotendeels dezelfde patronen. Zo ervaren mannen meer sociale integratie⁶⁴/sense of belonging⁶⁵ dan vrouwen en uitwonende studenten meer dan thuiswonende studenten. Ook in vergelijking met sector laten de uitkomsten van beide onderzoeken vergelijkbare uitkomsten zien. Studeren aan een opleiding in de sector economie of rechten hangt samen met een grotere kans op zowel minder sociale integratie⁶⁴ als sense of belonging⁶⁵.

Toepasbaarheid

Het is de verwachting dat de scores van ervaren verbondenheid voor een deel van de huidige afnemers van de NSE en de Studiekeuzedatabase een interessante toevoeging zullen zijn. Hierbij valt de denken aan instellingen, media en onderzoekers. Omdat de score op meerdere variabelen is gebaseerd, zal hierbij wel extra toelichting gewenst zijn, dit rapport zou hiervoor kunnen worden gebruikt. Eventueel zouden de resultaten online kunnen worden ontsloten, zodat geïnteresseerden op een laagdrempelige manier de scores van ervaren verbondenheid en studiedruk kunnen bekijken en vergelijken voor verschillende opleidingen en doelgroepen.

Er zou bij studiekeizers en studenten (bijvoorbeeld via LAKS, ISO en LSVB) kunnen worden gepolst of er behoefte is om de scores voor ervaren verbondenheid op te nemen bij NSE resultaten bij de opleidingsinformatie op www.studiekeuze123.nl. Studiekeizers zullen in eerste instantie vermoedelijk veelal onbekend zijn met het begrip en niet direct een beeld hebben bij de variabele ervaren verbondenheid. Om het begrip ervaren verbondenheid ook voor studiekeizers relevant te maken, zou het begrip goed moeten worden toegelicht, bijvoorbeeld via een kopje 'meer informatie' op de website. Ook zou het begrip eventueel meer kunnen gaan leven via mediaberichten die dieper op het thema ingaan en via decanen en mentoren in het vo die leerlingen begeleiden in hun studiekeuze.

Samenvattend kan er worden geconcludeerd dat er op basis van de bestaande data van de NSE inzichten kunnen worden geboden in de mate van verbondenheid met de opleiding die studenten ervaren. Dit onderzoek heeft met een nieuw construct ervaren verbondenheid laten zien dat het gevoel van verbondenheid samenhangt met studiedruk en algemene tevredenheid. Een groot voordeel van de NSE als bron voor dit soort analyses is dat het vanwege de jaarlijkse afname met een stabiele vragenlijst met een landelijke dekking een representatief beeld kan geven over het hele Nederlandse hoger onderwijs.

64 Thematic review Eurostudent VII

65 Verbree et al. (2024)

Voor instellingen biedt dit mogelijk aanvullende informatie over factoren die eraan bijdragen dat studenten zich veilig, welkom en betrokken voelen binnen hun opleiding. Studiekezers kunnen met deze NSE-resultaten een nog completer beeld vormen van wat zij belangrijk vinden in een opleiding. Het helpt om een genuanceerd gesprek te voeren over studentbeleving. Het vormt daarmee een waardevolle, pragmatische en bruikbare indicator van verbondenheid binnen de context van de NSE-vragenlijst.

Tot slot kan dit onderzoek mogelijk dienen als voorbeeld voor het ontwikkelen van andere nieuwe constructen op basis van het NSE Benchmarkbestand, waarmee het mogelijk wordt om inzicht te bieden in nieuwe actuele thema's en trends in beeld te brengen. Op deze manier kan het huidige onderzoek mogelijk een eerste aanzet zijn tot verder onderzoek.

6. Bijlage 1: Overzicht van tabellen en figuren

Overzicht van tabellen

Tabel 3.1 Correlatiematrix. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	13
Tabel 3.2 Eerste factoranalyse schaal ervaren verbondenheid (Cronbach's alpha = 0,822). <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	13
Tabel 3.3 Tweede factoranalyse schaal ervaren verbondenheid (Cronbach's alpha = 0,816). <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	14
Tabel 3.4 Gemiddelde ervaren verbondenheid uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. <i>Bron NSE 2025 gewogen data, bewerkingen ResearchNed</i>	17
Tabel 3.5 Studiedruk uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. <i>Bron NSE 2025 gewogen data, bewerkingen ResearchNed</i>	19
Tabel 3.6 Gemiddelde algemene tevredenheid uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. <i>Bron NSE 2025 gewogen data, bewerkingen ResearchNed</i>	21
Tabel 4.1 Samenhang tussen NSE themascores en ervaren verbondenheid o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	23
Tabel 4.2 Samenhang tussen algemene tevredenheid, studiedruk en ervaren verbondenheid o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	23
Tabel 4.3 Regressieanalyse ervaren verbondenheid ($R^2 = ,391$). <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	26
Tabel 4.4 Samenhang tussen NSE Themascodes en studiedruk o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	29
Tabel 4.5 Samenhang tussen algemene tevredenheid, ervaren verbondenheid en studiedruk o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten. ⁵⁸ <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	29
Tabel 4.6 Ordinale logistische regressieanalyse studiedruk. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	31
Tabel 4.7 Samenhang tussen NSE themascores en Algemene tevredenheid o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	34
Tabel 4.8 Samenhang tussen ervaren verbondenheid, studiedruk en Algemene tevredenheid o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	35
Tabel 4.9 Regressieanalyse algemene tevredenheid ($R^2 = ,388$). <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	37
Tabel 8.1 Samenhang tussen ervaren verbondenheid en individuele NSE-vragen o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	49
Tabel 8.2 Samenhang tussen studiedruk en individuele NSE-vragen o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	51
Tabel 8.3 Samenhang tussen algemene tevredenheid en individuele NSE-vragen o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed</i>	53
Tabel 9.1 Overzicht van opleidingen in de sector Sectoroverstijgend, gesorteerd naar respons op de NSE 2025	55

Overzicht van figuren

Figuur 3.1 Gemiddelde ervaren verbondenheid en onderliggende variabelen naar jaar. <i>Gewogen gemiddelde, bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.</i>	15
Figuur 3.2 Ervaren Studiedruk naar jaar. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.</i>	18
Figuur 3.3 Algemene tevredenheid naar jaar <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.</i>	20
Figuur 4.1 Gemiddelde ervaren verbondenheid, uitgesplitst naar ervaren studiedruk (“Ik ervaar de studiedruk als ...”). Gekleurde cirkels geven de gemiddelde scores weer voor de variabelen waarop ervaren verbondenheid (EVB) is gebaseerd. (NSE 2025, gewogen gemiddelden, bewerkingen ResearchNed).	24
Figuur 4.2 Regressiecoëfficiënten ervaren verbondenheid. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.</i>	27
Figuur 4.3 Regressiecoëfficiënten studiedruk. <i>Bron: NSE 2021-2025.</i>	32
Figuur 4.4 Gemiddelde scores voor ervaren verbondenheid en algemene tevredenheid, uitgesplitst naar ervaren studiedruk. (<i>Gewogen gemiddelden, bron NSE 2025, Bewerkingen ResearchNed</i>)...	35
Figuur 4.5 Regressiecoëfficiënten (B-coëfficiënt) algemene tevredenheid. <i>Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.</i>	38

7. Bijlage 2: Achtergrondvariabelen uit instellingsbestanden

Omdat respondenten geen expliciete toestemming hebben gegeven voor het gebruik van herleidbare, individuele data voor dit onderzoek kan de data alleen verrijkt worden niet-herleidbare achtergrondkenmerken. LCSK hanteert hiervoor de N=5-regel. Hoe meer achtergrondvariabelen er worden toegevoegd, en hoe meer categorieën deze hebben, des te groter de kans is dat er door combinaties van variabelen cellen met minder dan 5 respondenten ontstaan. Cellen waarvoor dit het geval is worden door LCSK uit het databestand verwijderd voordat onderzoekers van ResearchNed de data kunnen ontvangen.

Om het dataverlies te beperken is ervoor gekozen om het aantal achtergrondvariabelen uit de instellingsbestanden te beperken, en om daarnaast het aantal categorieën binnen deze variabelen te beperken tot de (voor dit onderzoek) belangrijkste, waardoor er voor dit onderzoek nieuwe varianten van de variabelen Woonsituatie (A8), StudiejaarStudent (A5) en Geslacht (A6) zijn gemaakt.

Woonsituatie

Qua woonsituatie zijn we alleen geïnteresseerd in het onderscheid tussen studenten die bij hun ouders wonen en studenten die zelfstandig wonen:

A8 Woonsituatie	Woonsituatie nieuw
Ik woon bij mijn ouders	Ik woon bij mijn ouders
Ik woon in een studentenflat of studentenwoning van een studentenhuusvestingsorganisatie Ik woon in een particulier studentenhuus Ik woon in een eigen woning of appartement (koop of huur)	Ik woon op mezelf
Anders	Missing

Studiejaar

Qua studiejaar zijn we alleen geïnteresseerd in het onderscheid tussen studenten die voor het eerste jaar in het ho studeren en studenten die al langer in het ho studeren. Vermoedelijk is de variabele StudiejaarStudent beter gevuld dan Studiejaar. We volgen hierin graag het advies van LCSK.

A5 StudiejaarStudent of Studiejaar*	StudiejaarHo nieuw
Associate degree 1 Bachelor 1	Eerstejaars ho
Associate degree 2 Bachelor 2 t/m 4 Master 1 t/m 3 Postinitieel hbo 1 t/m 3 Postinitieel wo 1 t/m 3	Ouderejaars ho
Geen van deze	Missing

Geslacht

En qua geslacht stellen we voor de categorieën 'Anders dan bovenstaande' en 'wil ik niet zeggen' op missing te zetten, om herleidbaarheid te voorkomen.

A6 Geslacht	Geslacht nieuw
Man	Man
Vrouw	Vrouw
Anders dan bovenstaande Wil ik niet zeggen	Missing

Na toevoeging van bovenstaande variabelen leidde toepassing van de N=5-regel door LCSK tot een acceptabel dataverlies van 7 procent.

8. Bijlage 3: Correlaties NSE-vragen

8.1 Correlaties ervaren verbondenheid

Tabel 8.1 Samenhang tussen ervaren verbondenheid en individuele NSE-vragen o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten.⁶⁶ *Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.*

NSE vragen	Rp	p
Q2 Algemene tevredenheid		
Q2 De sfeer op je opleiding	0,70	*
Q2 De docenten van de opleiding	0,60	*
Q2 De aansluiting op de beroepspraktijk	0,51	*
Q2 De inhoud van de opleiding	0,51	*
Q2 De studiebegeleiding	0,50	*
Q2 De verworven algemene vaardigheden binnen je opleiding	0,49	*
Q2 De informatie vanuit je opleiding	0,48	*
Q2 De studeerbaarheid van je opleiding	0,46	*
Q2 Toetsing en beoordeling	0,46	*
Q2 De studiefaciliteiten van je opleiding	0,42	*
Q2 De voorbereiding op de beroepsloopbaan	0,42	*
Thema Inhoud en opzet van het onderwijs		
Q5h De ruimte om zelf vorm te geven aan je programma	0,60	*
Q5d De in jouw opleiding gehanteerde werkvormen	0,53	*
Q5b De inhoudelijke kwaliteit van het studiemateriaal	0,47	*
Q5a De aansluiting van de inhoud van je opleiding bij actuele ontwikkelingen	0,47	*
Q5c Het niveau van je opleiding	0,45	*
Q5f De manier waarop de verschillende onderdelen binnen het onderwijsprogramma op elkaar zijn afgestemd	0,45	*
Q5g De mate waarin de inhoud van het onderwijs uitdagend is	0,42	*
Q8 Thema Aansluiting beroepspraktijk / beroepsloopbaan		
Q8 Het opdoen van vaardigheden voor de beroepspraktijk	0,38	*
Q8 Het contact met de beroepspraktijk	0,34	*

⁶⁶ gesorteerd naar thema en correlatiecoëfficiënt (de sterkte van de correlaties is weergegeven met kleur: donkerblauw = sterk verband; blauw = medium verband; lichtblauw = zwak verband)

Q10 Thema Docenten		
Q10a De docenten zijn betrokken bij de studenten	0,73	*
Q10f De docenten inspireren mij	0,71	*
Q10h De docenten zorgen ervoor dat het prettig is om vragen te stellen	0,68	*
Q10e De begeleiding door docenten is goed	0,67	*
Q10b De docenten hebben goede didactische vaardigheden	0,58	*
Q10g De docenten geven begrijpelijke uitleg	0,55	*
Q10c De docenten zijn inhoudelijk deskundig	0,51	*
Q10 De mogelijkheid om je te verbreden of te verdiepen	0,48	*
Q10 De docenten hebben veel kennis over de beroepspraktijk	0,47	*
Q11 De docenten kunnen de lesstof in het Engels helder overbrengen	0,40	*
Q13 Thema Studiebegeleiding		
Q13a De mogelijkheid tot begeleiding	0,50	*
Q13b De kwaliteit van de begeleiding	0,50	*
Q15 Thema Toetsing en beoordeling		
Q15a De aansluiting van toetsing en beoordeling bij de inhoud van de opleiding	0,47	*
Q15e De aansluiting van de gebruikte toetsvormen bij de inhoud van de leerstof	0,46	*
Q15c De kwaliteit van de toetsing op kennis en inzicht	0,46	*
Q15d De kwaliteit van de toetsing op vaardigheden	0,46	*
Q15b De duidelijkheid van de criteria waarop je beoordeeld wordt	0,41	*
Thema Betrokkenheid en contact		
Q17d Ik voel me thuis bij de opleiding waar ik studeer	0,74	*
Q17c Ik voel me veilig om mezelf te zijn op de instelling waar ik studeer	0,69	*
Q17e Ik voel me geïnspireerd door wat ik leer tijdens mijn opleiding	0,62	*
Q17h Docenten waarderen de feedback van studenten over de opleiding	0,56	*
Q17i Mijn opleiding staat open voor feedback van studenten	0,54	*
Q17a Ik kan docenten bereiken als ik dat nodig heb	0,54	*
Q17b Ik krijg feedback op mijn werk die mij helpt de stof te begrijpen	0,53	*
Q17f De bruikbaarheid van de feedback op opdrachten, toetsen, verslagen e.d.	0,46	*
Q17f Ik ben regelmatig bezig met leren en ga met de lesstof aan de slag	0,38	*
Q17g Ik ben ook naast de reguliere lessen en opdrachten nog actief met mijn opleiding bezig	0,37	*

* $p < ,001$

8.2 Correlaties studiedruk

Tabel 8.2 Samenhang tussen studiedruk en individuele NSE-vragen o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten.⁶⁷ Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.

NSE vragen	Rp	p
Q2 Algemene tevredenheid		
Q2a De inhoud van de opleiding	-0,03	*
Q2c De voorbereiding op de beroepsloopbaan	-0,04	*
Q2b De verworven algemene vaardigheden binnen je opleiding	-0,06	*
Q2f De informatie vanuit je opleiding	-0,07	*
Q2e De docenten van de opleiding	-0,08	*
Q2g De studiefaciliteiten van je opleiding	-0,09	*
Q2 De studiebegeleiding	-0,11	*
Q2j De sfeer op je opleiding	-0,12	*
Q2d De aansluiting op de beroepspraktijk	-0,16	*
Q2h Toetsing en beoordeling	-0,19	*
Q2i De studeerbaarheid van je opleiding	-0,36	*
Q5 Themascore Inhoud en opzet van het onderwijs		
Q5g De mate waarin de inhoud van het onderwijs uitdagend is	0,15	*
Q5c Het niveau van je opleiding	0,04	*
Q5e De mogelijkheid om je te verbreden of te verdiepen	-0,00	*
Q5b De inhoudelijke kwaliteit van het studiemateriaal	-0,02	*
Q5a De aansluiting van de inhoud van je opleiding bij actuele ontwikkelingen	-0,07	*
Q5f De manier waarop de verschillende onderdelen binnen het onderwijsprogramma op elkaar zijn afgestemd	-0,10	*
Q5d De in jouw opleiding gehanteerde werkvormen	-0,10	*
Q5h De ruimte om zelf vorm te geven aan je programma	-0,13	*
Q8 Themascore Aansluiting beroepspraktijk / beroepsloopbaan		
Q8a Het opdoen van vaardigheden voor de beroepspraktijk	-0,01	*
Q8b Het contact met de beroepspraktijk	-0,05	*

⁶⁷ gesorteerd naar thema en correlatiecoëfficiënt (de sterkte van de correlaties is weergegeven met kleur: donkerblauw = sterk verband; blauw = medium verband; lichtblauw = zwak verband)

Q10 Themascore Docenten aan de opleiding		
Q10c De docenten zijn inhoudelijk deskundig	-0,00	*
Q10d De docenten hebben veel kennis over de beroepspraktijk	-0,03	*
Q10f De docenten inspireren mij	-0,04	*
Q10b De docenten hebben goede didactische vaardigheden	-0,07	*
Q10a De docenten zijn betrokken bij de studenten	-0,10	*
Q10e De begeleiding door docenten is goed	-0,12	*
Q10h De docenten zorgen ervoor dat het prettig is om vragen te stellen	-0,13	*
Q10g De docenten geven begrijpelijke uitleg	-0,13	*
Q11 De docenten kunnen de lesstof in het Engels helder overbrengen	-0,04	*

Q13 Themascore Studiebegeleiding		
Q13b De kwaliteit van de begeleiding	-0,09-	*
Q13a De mogelijkheid tot begeleiding	-0,10	*

Q15 Themascore Toetsing en beoordeling		
Q15f De bruikbaarheid van de feedback op opdrachten, toetsen, verslagen e.d.	-0,11	*
Q15d De kwaliteit van de toetsing op vaardigheden	-0,11	*
Q15c De kwaliteit van de toetsing op kennis en inzicht	-0,12	*
Q15e De aansluiting van de gebruikte toetsvormen bij de inhoud van de leerstof	-0,15	*
Q15b De duidelijkheid van de criteria waarop je beoordeeld wordt	-0,16	*
Q15a De aansluiting van toetsing en beoordeling bij de inhoud van de opleiding	-0,17	*

Q17 Themascore Betrokkenheid en contact		
Q17f Ik ben regelmatig bezig met leren en ga met de lesstof aan de slag	0,07	*
Q17g Ik ben ook naast de reguliere lessen en opdrachten nog actief met mijn opleiding bezig	0,02	*
Q17e Ik voel me geïnspireerd door wat ik leer tijdens mijn opleiding	-0,04	*
Q17h Docenten waarderen de feedback van studenten over de opleiding	-0,10	*
Q17i Mijn opleiding staat open voor feedback van studenten	-0,11	*
Q17b Ik krijg feedback op mijn werk die mij helpt de stof te begrijpen	-0,11	*
Q17a Ik kan docenten bereiken als ik dat nodig heb	-0,11	*
Q17d Ik voel me thuis bij de opleiding waar ik studeer	-0,12	*
Q17c Ik voel me veilig om mezelf te zijn op de instelling waar ik studeer	-0,15	*

* $p < ,001$

8.3 Correlaties met algemene tevredenheid

Tabel 8.3 Samenhang tussen algemene tevredenheid en individuele NSE-vragen o.b.v. Pearson's correlatiecoëfficiënten.⁶⁸ *Bron NSE 2021-2025, bewerkingen ResearchNed.*

NSE vragen	Rp	p
Q2 Algemene tevredenheid		
Q2a De inhoud van de opleiding	0,63	*
Q2f De informatie vanuit je opleiding	0,54	*
Q2d De aansluiting op de beroepspraktijk	0,52	*
Q2e De docenten van de opleiding	0,50	*
Q2b De verworven algemene vaardigheden binnen je opleiding	0,49	*
Q2h Toetsing en beoordeling	0,47	*
Q2i De studeerbaarheid van je opleiding	0,46	*
Q2c De voorbereiding op de beroepsloopbaan	0,44	*
Q2j De sfeer op je opleiding	0,43	*
Q2j De studiebegeleiding	0,41	*
Q2g De studiefaciliteiten van je opleiding	0,37	*
Q5 Thema Inhoud en opzet van het onderwijs		
Q5d De in jouw opleiding gehanteerde werkvormen	0,50	*
Q5b De inhoudelijke kwaliteit van het studiemateriaal	0,49	*
Q5c Het niveau van je opleiding	0,49	*
Q5 De aansluiting van de inhoud van je opleiding bij actuele ontwikkelingen	0,44	*
Q5f De manier waarop de verschillende onderdelen binnen het onderwijsprogramma op elkaar zijn afgestemd	0,43	*
Q5g De mate waarin de inhoud van het onderwijs uitdagend is	0,42	*
Q5e De mogelijkheid om je te verbreden of te verdiepen	0,40	*
Q5h De ruimte om zelf vorm te geven aan je programma	0,36	*
Q8 Thema Aansluiting beroepspraktijk / beroepsloopbaan		
Q8a Het opdoen van vaardigheden voor de beroepspraktijk	0,33	*
Q8a Het contact met de beroepspraktijk	0,25	*

68 gesorteerd naar thema en correlatiecoëfficiënt (de sterkte van de correlaties is weergegeven met kleur: donkerblauw = sterk verband; blauw = medium verband; lichtblauw = zwak verband)

Q10 Thema Docenten		
Q10e De begeleiding door docenten is goed	0,48	*
Q10f De docenten inspireren mij	0,45	*
Q10a De docenten zijn betrokken bij de studenten	0,42	*
Q10g De docenten geven begrijpelijke uitleg	0,41	*
Q10b De docenten hebben goede didactische vaardigheden	0,41	*
Q10c De docenten zijn inhoudelijk deskundig	0,39	*
Q10h De docenten zorgen ervoor dat het prettig is om vragen te stellen	0,37	*
Q10d De docenten hebben veel kennis over de beroepspraktijk	0,34	*
Q11 De docenten kunnen de lesstof in het Engels helder overbrengen	0,29	*

Q13 Thema Studiebegeleiding		
Q13a De mogelijkheid tot begeleiding	0,38	*
Q13b De kwaliteit van de begeleiding	0,38	*

Q15 Themascore Toetsing en beoordeling		
Q15a De aansluiting van toetsing en beoordeling bij de inhoud van de opleiding	0,44	*
Q15c De kwaliteit van de toetsing op kennis en inzicht	0,42	*
Q15d De kwaliteit van de toetsing op vaardigheden	0,41	*
Q15e De aansluiting van de gebruikte toetsvormen bij de inhoud van de leerstof	0,41	*
Q15b De duidelijkheid van de criteria waarop je beoordeeld wordt	0,38	*
Q15f De bruikbaarheid van de feedback op opdrachten, toetsen, verslagen e.d.	0,35	*

Q17 Thema Betrokkenheid en contact		
Q17e Ik voel me geïnspireerd door wat ik leer tijdens mijn opleiding	0,53	*
Q17d Ik voel me thuis bij de opleiding waar ik studeer	0,49	*
Q17i Mijn opleiding staat open voor feedback van studenten	0,42	*
Q17h Docenten waarderen de feedback van studenten over de opleiding	0,40	*
Q17c Ik voel me veilig om mezelf te zijn op de instelling waar ik studeer	0,37	*
Q17a Ik kan docenten bereiken als ik dat nodig heb	0,36	*
Q17b Ik krijg feedback op mijn werk die mij helpt de stof te begrijpen	0,36	*
Q17f Ik ben regelmatig bezig met leren en ga met de lesstof aan de slag	0,33	*
Q17 Ik ben ook naast de reguliere lessen en opdrachten nog actief met mijn opleiding bezig	0,29	*

* $p < ,001$

9. Bijlage 4: Overzicht van opleidingen Sectoroverstijgend

Aan de NSE 2025 deden 396 studenten mee van een opleiding uit de sector ‘sectoroverstijgend’ in het hbo en 4.135 studenten van een opleiding uit deze sector in het wo. Het overzicht hieronder toont de respons voor deze opleidingen in de NSE 2025.

Tabel 9.1 Overzicht van opleidingen in de sector Sectoroverstijgend, gesorteerd naar respons op de NSE 2025

Naam opleiding	N
Hbo – associate degree	
Ad-ICT	45
Hbo-bachelor	
B Global Project and Change Management	139
Hbo - masters	
M Projectmanagement	82
M Digital Driven Business	24
M Energy for Society	23
M Data Driven Business	22
M Design Driven Innovation	21
M Crossover Creativity	17
M Duurzame en Gezonde Voeding	9
M Sociaal-Ruimtelijk Transitie management	8
M Food Systems Innovation	6
Wo - bachelors	
B Liberal Arts and Sciences	1558
B International Studies	419
B Security Studies	260
B Liberal Arts and Sciences (joint degree)	240
B Liberal Arts and Sciences: Global Challenges	210
B Molecular Science and Technology (joint degree)	191
B Politics, Psychology, Law and Economics	164
B Global Sustainability Science	156
B Philosophy, Politics and Economics	136
B Life Science and Technology (joint degree)	115
B Global Studies	93
B Global Responsibility and Leadership	65
B Urban Studies	45

B Computational Social Science	44
B Digital Society	44
B Future Planet Studies	44
B Cognition, Language and Communication	23
B Tourism (joint degree)	16
B Technology and Liberal Arts & Sciences	7
Wo - masters	
M Data Science and Society	141
M Industrial Ecology (joint degree)	59
M International Business Taxation	36
M Philosophy, Politics and Economics	14
M Data Science for Food and Health	12
M Law & Society: Governance and Global Development	11
M Global Challenges for Sustainability (joint degree)	10
M Speech Technology	9
M Medical Humanities: geesteswetenschappelijke en geneeskundige perspectieven op zorg en gezondheid	7
M European Politics and Society: Vaclav Havel Joint Master Programme (joint degree)	6
Totale respons van studenten uit de sector 'sectoroverstijgend'	4135

